

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

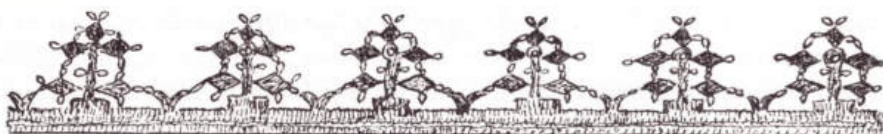
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΑΘΗΝΑΙ
1974

ΚΩΣΤΗ Β. ΖΑΧΑΡΙΟΥ

ΣΥΜΑΪΚΗ ΕΘΙΜΟΓΡΑΦΙΑ. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Εἰκόνες — Στιγμιότυπα — Βιώματα *

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ξερὸς κι ἀποστεγνωμένος ὁ τόπος, πού ἡ θεία Καλωσύνη προώρισε στὸ Συμιακὸ γιὰ πατρίδα. Ἕνας θεόρατος πέτρινος ὄγκος ἡ Σύμη, τὸ ἀκραῖο στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὁμώνυμου κόλπου νησάκι τοῦ νοτιοανατολικοῦ Αἰγαίου. Στὸν ἀλμυρόβρεχτο αὐτὸ βράχο, σὰν τὸ θαλασσοπούλι φωλιασμένος ὁ Συμιακός, χρόνους πολλοὺς χρειάστηκε, γιὰ νὰ στεριώσῃ. *Εἶδε-g' ἔπαθεν-(ν)ὰ πιά(σ)η ἄτ-τ'ος ἡ τσιμιὰ του*¹.

Κτηνοτρόφος τὸν πρώτο καιρὸ, σὰν τὸ ἀγριοκάτσικο σκαρφαλωμένος στὰ κατσάβραχα. Λιγιστὸ τὸ χῶμα τῆς Σύμης. Ἀνεπαρκέστατο νὰ τοῦ ἐξασφάλισῃ τὸ πικρὸ κριθαρένιο ξεροκόμματο, ὅσο ἔφθανε, γιὰ νὰ συγκρατῇ τὴν ψυχὴ του στὰ δόντια του. Ὡστόσο ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος δὲν ἀπολείπουν ἀπὸ τὰ στήθια του. Ἐπίμονος καὶ καρτερικός, ἀναζητᾷ. Καὶ βρίσκει τὴ θάλασσα μοναδικὴ πηγὴ τῆς ζήτησής του.

Ἡλιοψημένος καὶ στεγνός², μὲ ξασπρισμένα τὰ μαλλιά ἀπὸ τὴν ἀρμύρα. Πάντα κεφάτος καὶ πρόσχαρος. Ἡ αἰσιοδοξία καὶ τὸ θάρρος ἀχώριστοι σύντροφοί του. Ὁ θαλασσοδαρμένος Συμιακός, ναύτης, ψαράς ἢ σφουγγαράς, ἀγώνας ἀμέτρητος ἡ ζήτησή του. Ἡ πάλη μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης τὸ καθημερινὸ βίωμά του. Τῆς θάλασσας καὶ τοῦ πελάγου δουλευτής.

Ἀδίστακτος, αὐτοπεποιθὴς γεμάτος, προσπερνᾷ τίς ἀντιξοότητες καὶ τὰ ἐμπόδια, πού τοῦ φράσσουν τὸ δρόμο, καὶ θαρρετὸς καὶ χαρούμενος ἀνε-

* Γιὰ τὴν πιστότερη ἀπόδοση τῆς φωνητικῆς τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων χρησιμοποιοῦμε λατινικοὺς φθόγγους καὶ σύμβολα, γιὰ τὰ ὁποῖα βλ. παραπάνω στὴ σ. 106 τῆ σ. 3 καὶ στὴ σ. 259 τῆ σ. 1 μὲ τὸν ἀστερίσκο. [Σημ. τοῦ Διευθ. τῆς Ἐκδ.].

1. ἄτ-τ'ος, τὸ = ἡ στάκτη· τσιμιὰ, ἡ = τὸ τζάκι. Ἡ συγκέντρωση στάκτης στὸ τζάκι εἶναι ἀπόδειξη μόνιμης καὶ ὀριστικῆς ἐγκατάστασης σ' ἓνα τόπο. 2. ἄπαχος, ξερακιανός.

βαίνει ένα ένα τὰ σκαλοπάτια τῆς προκοπῆς. Ἐπαθλο τῶν ἀγώνων καὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἡ γεμάτη σφρίγος καὶ ζωντάνια Σύμη τῆς περιόδου 1860-1910, μιᾶς ἀπὸ τίς σημαντικώτερες σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς τῶν νεώτερων χρόνων.

Ζηλεμένη καὶ ξεχωριστὴ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ἀδελφές τῆς, καμάρι καὶ στολίδι τοῦ Αἰγαίου, ἡ Σύμη τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ. Τότε πού, μὲ τὴν οἰκονομία τῆς φθασμένη στὸ ἀπόγειο τῆς ἀκμῆς καὶ ἀπόδοσής τῆς, γνώρισε μέρες προόδου καὶ ἀνάτασης ὄχι μονάχα οἰκονομικῆς ἀλλὰ καὶ πολιτιστικῆς. Κλίμα ψυχικῆς εὐφορίας καὶ ἀνεσης ἄπλωνε τὴν εὐεργετικὴ πνοή τοῦ παντοῦ. Καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Συμιακοῦ, ξαλαφρωμένη ἀπὸ τῆς καθημερινότητος τὸ διαβρωτικὸ ἄγχος, κυλοῦσε ἀπερίσπαστη στὸ στρωτὸ αὐλάκι τῆς σιγουριᾶς καὶ τῆς ἀμεριμνησίας.

Μέσα σ' ἓνα τέτοιο εὐνοϊκὸ περιβάλλον φυσικὸ ἦταν ὁ στραπατσαρισμένος Συμιακὸς θαλασσομάχος, ὅσον καιρὸ πατοῦσε τὸ πόδι του στὴν πατρικὴ γῆ, ν' ἀποζητᾷ, καὶ μὲ τὸ δίκιο του, τὴν ψυχικὴ του ξαλάφρωση. Ὑστερα ἀπὸ ὅσα εἶδε κ' ἔζησε κατὰ τὴν πολύμηνη ὁδύσσειά του, ἡ θαλπωρὴ τῆς οἰκογενειακῆς στοργῆς καὶ τῆς πάνδημης ἀγάπης, πού σύσσωμο τὸ νησί ἀφειδώλευτα τοῦ ἐπιδαψίλευε, ἦταν γι' αὐτὸν τὸ ψυχικὸ του καταφύγιό. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς στεριανοὺς δοκίμασαν τὸν πόνο τῆς πολύμηνης στέρησής του δὲν ἐβλεπαν τὴν ὥρα νὰ τὸν περιβάλουν μὲ τὴν ἀγάπη τους. Μὲ τὴ χαρούμενη παρουσία του ἡ ζωὴ τοῦ νησιοῦ θὰ ξανάπαιρνε τὸ σταματημένο ρυθμὸ τῆς καὶ τὸ γέλιο θὰ ξανάνθιζε καὶ πάλι στὰ χεῖλη τῆς Συμιακιᾶς, πού μὲ καρδιοχτύπι καὶ λαχτάρα πρόσμενε τὸ γυρισμὸ του. Γιατὶ ἡ παλιννόστηση τῶν θαλασσινῶν ἦταν γεγονὸς, πού συγκινοῦσε βαθιὰ τὸ νησί.

Κ' ἔπειτα ὁ χρόνος κυλᾷ γρήγορα. Τὸ 'δειχνε ὁ πυρετὸς τῶν προετοιμασιῶν γιὰ τὸ πολυτάραχο καὶ πολύμηνο ταξίδι τῆς σφουγγαροδουλειᾶς. Σὲ λίγο σὰν μυθολογικοὶ ἥρωες ριγμένοι μὲ τὰ μοῦτρα στὴν ἀσταμάτητη πάλη μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, ξεχασμένοι κ' ἔρημοι, θὰ θαλασοδέρνονταν μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς τους. Ὅσες μέρες λοιπὸν τοὺς ἀπόμεναν, ὥς τὴ στιγμὴ τοῦ πικροῦ μισεμοῦ, δὲν τίς ἄφηναν νὰ πᾶνε χαμένες. Θὰ ἔπρεπε νὰ τίς ζήσουν μέσα σὲ περιβάλλον ψυχικῆς ἀνεσης καὶ ζεστασιᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δικοὶ τους, συγγενεῖς καὶ φίλοι, προσπαθοῦσαν, ὅσο τοὺς ἦταν μπορετό, νὰ τοὺς χαρίσουν λίγη χαρά, νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ ξαναβροῦνε τὸ χαμένο ἑαυτὸ τους.

Ἡ σύμπτωση, μάλιστα, μέσα στὴν περίοδο αὐτὴ καὶ τῆς Ἀποκριᾶς, πού σὰν εὐχάριστη παρένθεση παρεμβαλλόταν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Τριωδίου, ἦταν μιὰ πρόσθετη εὐκαιρία, ἓνας λόγος παραπάνω νὰ ζήση κι ὁ θαλασσινὸς ὠλοκληρωμένη τὴν ψυχαγωγία τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γέλιου, πού μὲ τόση ἀπλοχεριὰ χάριζε ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ἡ Ἀποκριὰ.

Η ΑΠΟΚΡΙΑ ΣΤΗ ΣΥΜΗ

Ἡ ἀποκριάτικη περίοδος κρατοῦσε τέσσερις βδομάδες: Τὴν Προφωνή τὴν Ἀκουμένη, τὴν Κριατὴν καὶ τὴν Τυρινή. Κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἀρχίζει τὴ Δευτέρα καὶ τελεῖωνε τὴν Κυριακή.

Τὶς δυὸ πρώτες βδομάδες τὰ ἔθιμα περιορίζονταν σὲ οἰκογενειακὲς συν-εστιάσεις. Τὰ βράδυα καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ σκοτεινιάσῃ, φέρνοντας μαζί τους καὶ τὸ ἀπαραίτητο κρασί, φαγητά, γλυκίσματα καὶ φρούτα, συγκεντρώνονταν στὸ φιλικὸ ἢ συγγενικὸ σπίτι, ποὺ εἶχαν προγραμματίσει ν' ἀποκριώσουν ἀ(π)όψε¹.

Καθισμένοι ὅλοι ἓνα γῦρο στὴν κατὰ κανόνα εὐρύχωρη σάλα² τοῦ συ-μιακοῦ σπιτιοῦ καὶ μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα οἰκειότητος καὶ ἀδελφοσύνης τρω-γόπιναν καὶ γλεντοῦσαν. Μὲ χοροὺς καὶ τραγούδια, διανθισμένα μὲ τοῦ κόσμου τὰ ἀστεῖα καὶ πειράγματα, ποὺ ἡ χαρακτηριστικὴ ἐλευθεριότητα τοῦ Συ-μιακοῦ τὰ θέλει, κατὰ κάποιον τρόπο, ζωνεῖ, περνοῦσαν ἀξέχαστες στιγμὲς ξεγνοιασιάς καὶ γέλιου. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτές, γεμάτες δροσιὰ καὶ φρε-σκιάδα, ζωνρὲς καὶ θορυβώδικες, πλημμυρισμένες ὡς τὰ βούνια³ ἀπὸ τὸ ἀ-συγκράτητο κέφι καὶ τὴν ἀνοικτοκαρδιά τῶν συνεστιαζομένων, κρατοῦσαν ὡς τὸ πρωί. Ἐπρεπε-ὁ ἥλιος νὰ ἱβῇ δυὸ κοδαρόξυλα⁴, γιὰ νὰ σηκωστοῦν⁵ -ἀπὸν τὸ τραπέδι.

Μέσα στὴ χαρούμενη καὶ ὑποβλητικὰ εὐδιάθετη ψυχικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν συγκεντρώσεων αὐτῶν πραγματοποιοῦνταν καὶ τὰ περισσότερα συνοι-κέσια. Ὅσοι προλάβαιναν, ἔστω καὶ μὲ τὸν ἔμμεσο αὐτὸ τρόπο, νὰ παντρο-λογηθοῦν, γλύτωναν ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ δεχτοῦν τὸ σὰν ἀναπάντεχη ψυχρο-λουσία πεταγμένο πείραγμα: Προφωνή καὶ μη(δ)ὲ φωνή;

Τὰ ἴδια βράδυα, ὅταν κανένας ἀπὸ τὴ συγκέντρωση ἔδινε τὸ σύνθημα τοῦ ξεσηκωμοῦ, στὸ ἄψε-σβῆσε καὶ μὲ τὰ προχειρότερα μέσα ὀργανώνονταν οἱ πιὸ πετυχημένες ἐξορμήσεις. Καὶ τὴν πρωτοβουλία γι' αὐτὲς εἶχαν πάν-τοτε οἱ νεώτεροι. Ἄν δηλαδὴ κάποιος ἀπ' αὐτοὺς (κορίτσι ἢ ἀγόρι δὲν εἶχε σημασία) τύχαινε νὰ εἶναι, ὅπως λέμε, τσιμπημένος, δὲν ὑπῆρχε βολικώ-τερος τρόπος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο. Συνενοσημένος μὲ τοὺς συνομηλίκους του, χωρὶς νὰ φαίνεται πὼς αὐτὸς τὸ ζητοῦσε, τὰ κατὰφερε νὰ τοὺς ξεσηκώσῃ κι ὅλοι μαζί, μικροὶ καὶ μεγάλοι, μεταμφι-εσμένοι ξεκίνοῦσαν.

1. νὰ φᾶνε ὅλοι μαζί στὴν ἀποψινὴ ἀποκριάτικη συγκέντρωση, 2. αἰθουσα ὑποδοχῆς, 3. ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ πλοῖα, ὅταν εἶναι φορτωμένα ὡς τὸ τελευταῖον δυνατὸ ἔριο, ὥστε τὸ βύθισμά τους νὰ φθάσῃ ὡς τὰ βούνια, δηλαδὴ ὡς τίς ὅπες ποὺ ὑπάρχουν στὸ ὕψος τῆς κου-βέρτας (τοῦ καταστρώματος) καὶ σὲ ὅλο τὸ μήκος της, γιὰ νὰ φεύγουν ἀπὸ αὐτὲς οἱ θάλασ-σες καὶ τὰ νερά τῆς βροχῆς, 4. ἔπρεπε ὁ ἥλιος ν' ἀνέβῃ σὲ ἀρκετὰ ὕψος πάνω ἀπὸ τὸν ὀρί-ζοντα 5. νὰ σηκωθοῦν,

Μὲ χαρούμενες φωνές, τραγούδια κι ἀστεῖα, σκουντουφλώντας στὰ σκοτεινὰ δρομάκια τῆς γειτονιάς, ἔφθαναν ἐπιτέλους στὸ σπίτι, ποὺ εἶχαν προγραμματίσει νὰ ἐπισκεφθοῦν πρῶτο. Χτυπώντας διακριτικὰ τὴν πόρτα καὶ μὲ δυσκολία συγκρατώντας τὰ γέλια, περίμεναν. Μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας, ἀκάθεχτοι κυριολεκτικὰ εἰσελαύνοντας, εἰσωροῦσαν καὶ βιαστικὰ ἔπαιρναν θέση. Καθισμένοι τῶρα ἀμίλητοι καὶ σκουντώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἔρριχναν ἐταστικὲς ματιὰς στοὺς συνδαιτυμόνες. Ἐπακολουθοῦσε τὸ κέρασμα. Συνήθως προσφέρονταν κρασί σὲ ποτήρια νεροῦ, γεμάτα ὡς τὰ χεῖλη. Κ' ἦσουν ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ πιῇς ὅλο, μονορούφι ὅπως ἔλεγαν. Ὑπῆρχε μάλιστα καὶ δίστιχο:

Δὸς του μῖαν-᾽ ἀπάη κάτω,
νά' βρ᾽ ἡ κορυφή τό-βάτο,

ποὺ τὸ τραγουδοῦσαν ὅλοι μαζί οἱ συνεστιαζόμενοι.

Ὁ κορυφαῖος τότε τῆς ἐξόρμησης σηκώνοταν καὶ μὲ παντομίμα ἢ μὲ τὴ φωνὴ του ἀλλοιωμένη, γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται, κάνοντας ἓνα εἶδος πρόποσης, προσφωνοῦσε τοὺς συνεστιαζόμενους ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότη. Ἀρτύζοντας τὴν προσλαλιά του μὲ ἐπίκαιρα ἀστεῖα, φιλοδωροῦσε καὶ τοὺς καλεσμένους μὲ κανένα πειραγματάκι, φαιδρύνοντας ἔτσι τὴν ὁμήγυρη, ποὺ μὲ χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίες ἐκδήλωνε τὴν εὐαρέσκειά της. Μὲ βαθεῖες ὑποκλίσεις καὶ κωμικὰ κουνήματα ἀρχίζε τις χαιρετοῦρες, σφίγγοντας μὲ τὴν σειρά τους τὸ χέρι ὅλων. Τὸ ἴδιο ἐκάναν καὶ οἱ σύντροφοί του ὡς τὸν τελευταῖο. Καὶ σὰν φρόνιμοι μαθητὲς γύριζαν στὴ θέση τους, ὅπου μὲ τὸ χέρι στὸ στόμα, γιὰ νὰ μὴ γελάσουν, περίμεναν τὸ σύνθημα τοῦ κορυφαίου, γιὰ ν' ἀποχωρήσουν.

Κατὰ τὸ ἔθιμο ἀφανέρωτοι δὲν μπορούσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σπίτι. Ὁ οἰκοδεσπότης τότε ἢ ὁ γεροντότερος ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμόνες πλησίαζε τοὺς μεταμφιεσμένους, ποὺ σιωπηλοὶ καθόντουσαν ἀκόμη, καὶ πιάνοντας τὸν καθένα ἀπὸ τὰ γόνατα προσπαθοῦσε νὰ διαγνώσῃ τὸ φύλο του. "Ἄν, καθὼς ἦταν καθισμένος, ἐκλείνε αὐτόματα τὰ γόνατά του, αὐτὸ σήμαινε πὼς ἦταν γυναίκα. "Ἐνας τότε ἀπ' αὐτούς, συνήθως ὁ κορυφαῖος, ἢ καὶ μερικοί, ὅσοι ἤθελαν, ἀποκαλύπτονταν. Γιὰ τοὺς ἐπίλοιπους¹ τὸ ἰνκόγκνιτο ἦταν ἀπαραβίαστο. Τὸ τί ἐπακολουθοῦσε, τὸ φαντάζεσθε καὶ μόνοι σας. Μὲ χαρούμενες φωνές καὶ γέλια, σηκωμένοι ὅλοι, πλησίαζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο κ' ἐπιάναν κουβέντα. Κι ὅπως ὁ λύκος στὴν ἀνεμοζάλη χαίρεται, μ' ὅλη τους τὴν ἄνεση κ' οἱ ἐρωτευμένοι βρίσκανε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσουν καὶ μὲ τὴν ἡσυχία τους νὰ τὰ ποῦν ἓνα χεράκι.

"Ἐτσι ἔφθανε καὶ περνοῦσε καὶ ἡ Ἀκουμένη, ἡ μελωμένη Ἀποκριά,

1. τοὺς ὑπόλοιπους.

ὅπως τὴν ἀποκαλοῦμε στὴ Σύμη, μὲ τὰ ἀκούμια¹, ἰδίως τὰ ρυδζένα², καὶ τὸ ρυδζό(γ)αλο, πρωταρχικὸ καὶ ἀπαραίτητο ἀποκριάτικο γλύκισμα τοῦ συμαῖκου σπιτιοῦ.

Ἀποκριὰ χωρὶς ρυδζόαλον-εἴηαισ-σά-δόχ-χορόχ-χωρὶς παιχνίδια³, ἀκουα τὸν πάππου μου νὰ λέγῃ. Γι' αὐτό, καμαρώνοντας γιὰ τὴ δημιουργία της, τὸ Χαρτωμενάκι⁴ ἔλεγε ἀπὸ ἐνωρὶς τὸ βράδυ στὸν ἄνδρα της, τὸ Νικητιό⁵, ποὺ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴ δουλειά:

Ἐξίσασα⁶ δὰ νὰ σοῦ πῶ, ἄδρα μου, ἀπὸν τὸ πωρὸν. Ἀόψε⁷ ἔχουμ-μας καλεσμένους στῆς ἀξαέρφης μου τῆς Ἐλισάβης τὸ σπίτιν-ᾶ ποικριώσουμε. Κ' ἔχω σοῦ ἓνα ρυδζόαλο-δεφαρίκι⁸.

Καὶ τὸ βράδυ ἐπάνω στὸ φαγοπότι, μέσα σὲ θάλασσα χειροκροτημάτων (γεια στὰ χ'έρια σοῦ, Χαρτωμενάκι), περήφανη καὶ χαμηλοβλεπούσα, δεχόταν τὰ συγχαρητήρια τῶν ὁμοτράπεζών της, μικρῶν καὶ μεγάλων.

Τὴν Ἑλλανόδικη Ἐπιτροπὴ, ποὺ θὰ πρόκρινε τὸ καλύτερο ρυδζόαλο, ἀπαρτίζανε οἱ γεροντότεροι, σὰν πιὸ πεπειραμένοι πραγματογνώμονες τοῦ οὐρανίσκου.

Κ' ἦταν πραγματικὰ τὸ πιὸ πετυχημένο.

Ἡ παρέλαση τῶν Καμουτζελ-λῶν⁹

Τὴν Ἀποκριά, συμπακνωμένη μὲ τίς λογῆς-λογῆς ἑορταστικὲς καὶ ψυχγωγικὲς ἐκδηλώσεις της, ἡ Σύμη τὴ ζοῦσε τίς δυὸ τελευταῖες βδομάδες. Μὲ ἀνανεωμένο τὸν παλμό της ἡ ζωὴ τοῦ νησιοῦ ἔπαιρνε γιορταστικὴ ὄψη καὶ στὴν διάχυτη ἀπὸ ψυχικὴ εὐκρασία ἀτμόσφαιρα κυρίαρχο ἀπλωνόταν τὸ γέλιο, ποὺ ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς ὁλόχαρης πολιτείας.

Ὑποβλητικὰ γελαστὰ τὰ πάντα. Καὶ τὰ σπίτια κ' οἱ δρόμοι κι ὁ ἀέρας, ποὺ μυρωμένος ἔφερε μαζί του τὴ λουλουδιασμένη ἀνάσα τῆς Ἀνοιξης. Παρέες παρέες οἱ νυχτοξημερωμένοι σφουγγαράδες παρέλαιναν στοὺς δρόμους καὶ κάθε φορὰ, ποὺ διασταυρώνονταν μ' ἄλλες παρέες, ἀλληλοχαιρετιόνταν. Τὸ ἴδιο καὶ στίς γειτονιὲς ἀγόρια καὶ κορίτσια, ντυμένα μὲ τίς παλιὲς τοπικὲς φορεσιές, ἐπισκέπτονταν τὰ φιλικὰ ἢ συγγενικὰ σπίτια κι ἀντάλλασαν χαιρετισμοὺς κ' εὐχές. Κατάμεστα ἀπὸ γλεντοκόπους ἦταν καὶ τὰ ψυχγωγικὰ κέντρα.

Ὡλοκληρωμένη ὅμως τὴν Ἀποκριά, πλαισιωμένη μὲ τὴ ζωντάνια καὶ τὸν ἄκρατο ἐνθουσιασμό, ποὺ εἶναι μέσα στὸ αἶμα τοῦ Συμιακοῦ, τὸ νησί τὴν ἀπολάμβανε μὲ τὴν παρέλαση τῶν Καμουτζελ-λῶν. Ἦταν ὅ,τι ἀποζητοῦσε ἡ ψυχὴ τοῦ Συμιακοῦ. Καὶ θέαμα καὶ ἀκρόαμα, ποὺ καὶ τὸν ἔτερπε

1. τοὺς ἰδιόρρυθμους συμιακοὺς λουκουμάδες, 2. ἀπὸ σιταρένιο ἀλεύρι καὶ ρυζάλευρο, 3. τὰ μουσικὰ ὄργανα, 4. ὑποκορ. τοῦ ὀνόματος ἡ Χαρ(ι)τωμένη, 5. ὑποκορ. τοῦ ὀνόματος ὁ Νικητάς, 6. ξέχασα 7. ἀόψε, 8. πρᾶγμα ἐκλεκτό, 9. τῶν μασκαράδων.

καὶ τὸν ψυχαγωγοῦσε. Γιατὶ κι ὁ ἴδιος ἤθελε νὰ μεταμφιεσθῇ καί, κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν ἀσυδοσία τῆς μάσκας, νὰ ζήσῃ μερικὲς στιγμὲς ψυχικῆς ἀποδέσμευσης. Τὸ τραβοῦσε ἡ καρδιά του.

Χειραφερημένος ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς καὶ τὰ προσχήματα τῆς καθημερινῆς ρουτίνας ἤθελε νὰ ἀστείευθῇ καὶ νὰ πειράξῃ, νὰ σατιρίσῃ καὶ νὰ σκώψῃ. Νὰ τὰ πῇ, ὅπως λέμε, καὶ λιγάκι ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια. Κ' εἶχε τόσα νὰ πῇ!

Τὴν εὐκαιρία τοῦ τὴν ἔδινε ἡ παρέλαση, ποὺ ἄρχιζε τὶς πρῶτες ἀπογευματινὲς ὥρες τῆς Κριατινῆς Κυριακῆς, σὰν γενικὴ δοκιμὴ (ὁ ἀρχαῖος προάγων), καὶ προσεγμένη ὡς τὴν τελευταία τῆς λεπτομέρεια, πληρέστερη καὶ βελτιωμένη, ἐπαναλαμβανόταν τὴν Τυρινή. Κάθε χρόνο καὶ καλύτερα συγκροτημένη, πλούσια σὲ ἐμφάνιση καὶ προπαντὸς διαποτισμένη μὲ τὴν σπαρταριστὴ ἐξυπνάδα τοῦ Συμιακοῦ μασκαρᾶ, ἡ Πομπή, μὲ τὶς πρωτότυπες σὲ ἔμπνευση καὶ περιεχόμενο ἀτομικὲς ἢ ὁμαδικὲς ἐκδηλώσεις τῆς, ἀποσποῦσε ἀνεπιφύλακτη καὶ αὐθόρμητη τὴν εὐαρέσκεια τοῦ καλόγουστου καὶ αὐστηρὰ ἐκλεκτικοῦ Συμιακοῦ θεατῆ. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ παρυσιασθῇ μπροστά του, ἔπρεπε νὰ διαθέτῃ πολλὴ ἐξυπνάδα καὶ ἐπινοητικότητα στὰ κωμικὰ ἐφευρήματά του καὶ προπαντὸς χιοῦμορ καὶ ἔμφυτη σατιρικὴ διάθεση. Διαφορετικὰ οἱ λεμονόκουπες καὶ τὰ γούσα¹ θὰ τὸν καταπόντιζαν μέσα στὴ θάλασσα τῶν ἀποδοκιμασιῶν καὶ τοῦ ἀμείλικτου σαρκασμοῦ τῶν θεατῶν. Θὰ γινόταν: Τοῦ κόσμου τὸ *ναέλασμα*².

Ἀπὸ νωρὶς συγκεντρωμένοι οἱ χιλιάδες θεατές, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἀπὸ τὶς μακρινὲς γειτονιές, ἔσπευδαν νὰ πάρουν θέση κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς, ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ Πομπή. Ἄλλοι καθισμένοι ἔξω ἀπὸ τὶς αὐλόπορτες ἢ στὰ *ναυλιδάκ'ια*³ κι ἄλλοι στὰ προαύλια τῶν καφενέδων. Κ' οἱ πιὸ πολλοὶ ὄρθιοι. Ὅλοι εὐδιάθετοι καὶ γελαστοὶ μὲ ζωγραφισμένο στὰ πρόσωπά τους τὸ αἶσθημα τῆς χαρούμενης προσδοκίας.

Μὲ ἀφετηρία τὸ *Καφενεδὶ*⁴ ἡ Πομπή ξεκινοῦσε καὶ κατηφορίζοντας πρὸς τὸν *Ἀλέμυνα*⁵ καὶ τὸν *Ἀη Θανάση*⁶ προσπερνοῦσε τὴ *Σπετσαρία*⁷ καὶ ἔφθανε στὸ *Σύλ-λογο*⁸, ὅπου σταματοῦσε. Ἀπ' ἐκεῖ διασχίζοντας τὴν *Καλή*⁹ περνοῦσε ἀπὸ τὴ *Σκάλα*¹⁰ καὶ τὴ νότια προκυμαία, σταματοῦσε

1. οἱ γιουχαῖσμοί, 2. τὸ ἀναγέλασμα, ὁ περίγελως, 3. στίς μικρὲς αὐλές (ναυλές), τύπου βεράντας, 4. ὑποκορ. τοῦ: καφενές, ὁ: τὸ μικρὸ αὐτὸ καφενεῖο βρισκόταν στὴν Πάνω Πόλη, τὸ Χωριό, κοντὰ στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Τριάδας· ἀπ' αὐτὸ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἐκεῖ μικρῆς πλατείας, 5. τὴ μικρὴ πλατεία στὴν Πάνω Πόλὴ μὲ μιὰ μυλόπετρα στρωμένη στὸ μέσο τῆς (βλ. τὸ σχετικὸ λῆμμα εἰς ΣΑΤΗΡΙΟΥ ΑΛ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Γλωσσάριον τοῦ ἰδιώματος τῆς Σύμης, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τ. Δ' (1962), σ. 151), 6. ἐνορικὸ νὰὸ καὶ συνοικία στὴν Πάνω Πόλὴ, 7. τὸ δημοτικὸν φαρμακεῖο στὴν Πάνω Πόλὴ, 8. τὸ οἶκημα (στὴν Πάνω Πόλὴ), ὅπου στεγαζόταν ὁ Λαϊκὸς Σύλλογος «Ὁ Νιρεύς», πνευματικὸ κέντρο ἀνάλογο μὲ τὸ Ἀναγνωστήριον «Ἡ Αἴγλη» στὴν Κάτω Πόλὴ, 9. τὴν καλὴν στράτα, τὸν κεντρικὸ δρόμο, εὐρὺ καὶ πλακοστρωμένο, ποὺ ἐνώνει τὴν Κάτω μὲ τὴν Πάνω Πόλὴ, 10. πλατεία στὴ νότια πλευρὰ τοῦ λιμανιοῦ, τὴ σημερινὴ πλατεία Γεωργ. Οἰκονόμου.

για λίγο στην πλατεία του τελωνείου και μετά διαβαίνοντας το *Kadırlı*¹, τραβούσε πρό το *düz*² και τερμάτιζε στο *Pol-lı*³.

Στο γυρισμό προχωρούσε από τον *Kábo*⁴ προς την *Konuludor*⁵ και το σχολειό τ' *Αἷ Γιαν-νιού*⁶ και απ' ἐκεῖ ἀνηφορίζοντας ἀπὸ τὸν *Καταρράκτη*⁷ περνοῦσε ἀπὸ τὴν *Πλάτζα*⁸ καὶ τὸ *Σταυρό*⁹ καὶ κατέληγε πίσω στὸ *Καφενεδί*, ὅπου καὶ διαλυόταν. Διέσχιζε δηλαδὴ πέρα ὡς πέρα τὴν πολιτεία δίνοντας ἔτσι σ' ὅλο τὸν πληθυσμὸ τῆς Σύμης τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν παρακολουθήσει. Ἀκόμη καὶ οἱ ἄρρωστοι πίσω ἀπὸ τὰ τζάμια τῶν παραθύρων τὴν ἀπολάμβαναν. Ἡ γελωτοθεραπεία δηλαδὴ στὴν ἀποθέωσή της.

Οἱ φανερὲς καμουτζέλ-λες

Μὲ τίς εὐφρόσυνες φωνὲς τῶν παιδιῶν, ποὺ προπορεύονταν, ἀναγγελλόταν ἡ προσέγγιση τῆς Πομπῆς. Προηγούνταν: Οἱ φανερὲς καμουτζέλ-λες. Οἱ χωρὶς προσωπίδα ἢ μακιγιάρισμα. Οἱ σοβαρές, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση. Κόρες καὶ νοῖοι ντυμένοι μὲ τίς παλαιές, τίς τοπικὲς φορεσιὲς τῆς Σύμης. Μποστὰ οἱ πεταχτές καὶ λιγερὲς *γουνελ-λάτες*¹⁰ συντροφευμένες ἀπὸ τοὺς γεροδεμένους βραχοφόρους ναυτικούς τοῦ νησιοῦ καὶ πίσω τοὺς οἱ ντυμένες μὲ τὴ νεώτερη συμαϊκὴ φορεσιά (Ἀμαλίας). Ἀκολουθοῦσαν οἱ τοπικὲς ἀμφιέσεις τῶν γύρω νησιῶν (ἀπὸ τὴν Ἰκαρία ὡς τὸ Καστελλόρριζο), Κρητικοποῦλες καὶ Κρητικοὶ μὲ τὸ μαντηλοδεμένο κεφάλι καὶ τὰ ἄσπρα στιβάνια¹¹, φουστανελάδες καὶ χρυσостόλιστες βλαχοποῦλες.

Ἐξαιρετικὲς σὲ μεγαλοπρέπεια καὶ ἀρχοντιά ἔρχονταν ἔπειτα οἱ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς, οἱ βυζαντινὲς καὶ οἱ μεσαιωνικὲς ἀμφιέσεις, ἀνδρικὲς καὶ γυναικεῖς, ποὺ τίς παραχωροῦσε στὰ μέλη τοῦ «Ὁ Σοφοκλῆς»¹².

1. τὴ μικρὴ γέφυρα στὸ μυχὸ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ ἐνώνει τίς δύο τοῦ προκυμαῖες, 2. τὴ μικρὴ πλατεία μὲ «τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος», ὅπου ἄλλοτε ἡ καρβουναγορά καὶ ἡ ἀγορὰ καυσοξύλων· σώζεται ἡ τεράστια σιδερένια ζυγαριά, τὸ *düz*(γι), 3. τὴ συνοικία καὶ πλατεία στὴν Κάτω Πόλη, στὴ βόρεια γωνιά τοῦ λιμανιοῦ· ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ πύργος μὲ τὸ ὠρολόγιο (*Pol-lı*) τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀποβάθρα, 4. τὴ μοναδικὴ μεγάλη πλατεία στὴν Κάτω Πόλη, ὅπου ἄλλοτε τὸ ξακουστὸ στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο ναυπηγεῖο τοῦ νησιοῦ, 5. ὕδατοδεξαμενὴ τῶν βυζαντινῶν χρόνων σὲ σχῆμα κυλινδρικό· ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς ἡ ἐπωνυμία καὶ ἀπ' αὐτὴ ἡ ὀνομασία τῆς συνοικίας, 6. δημοτικὸ σχολεῖο δίπλα στὸν ἐνοριακὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, 7. τὸν πλακοστρωμένο ἀνηφορικὸ δρόμο, δυτικὰ τοῦ Κάστρου, τῆς ἀκροπόλεως τοῦ νησιοῦ, πολὺ παλαιότερο τῆς Καλῆς, 8. τὴ μικρὴ πλατεία στὴν Πάνω Πόλη, τὴν παλαιότερη ἀπὸ ὅλες τίς πλατεῖες τοῦ νησιοῦ, καὶ ἐμπορικὸ κέντρο στὰ παλιὰ χρόνια, 9. ἐνοριακὸ ναὸ καὶ συνοικία στὴν Πάνω Πόλη (γιὰ τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς τῆς Σύμης βλ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΛ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Τὰ σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συμαίων, τ. Α' (1962) σσ. 14-89 καὶ γιὰ τὰ τοπωνύμια τῆς βλ. Χρ. Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Τοπωνύμια Σύμης, Τὰ Συμαϊκά, τ. Α' (1972), σσ. 32-66), 10. οἱ ντυμένες μὲ τὴν παλαιότερη συμαϊκὴ φορεσιά, τῆς ὁποίας κυριώτερο τμῆμα ἦταν ἡ *γουνέλ-λα*, εἶδος καβάδι, 11. ποδήματα, 12. ὁ Σύλλογος φίλων τοῦ θεάτρου «Ὁ Σοφοκλῆς» μὲ ἰδιόκτητο θέατρο καὶ πλούσια καλλιτεχνικὴ δρᾶση· πολὺ συνέβαλε στὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ νησιοῦ.

Τελευταῖες ἀκολουθοῦσαν οἱ συμβολικὲς παραστάσεις: «Ὁ θρίαμβος τοῦ Νιρέα¹», «Ὁ Μικούλης καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του» καὶ στὴν οὐρά, στὸ τεμόνι², ὅπως λένε οἱ ναυτικοί, «Ὁ Διογένης», ὁ φαλακρὸς καὶ ἡλιοψημένος γέρος, μὲ τὴν χλαμύδα καὶ τὸ φανάρι στὸ χέρι. Μόνο τὸ πιθάρι δὲν κουβαλοῦσε μαζὶ του. Προχωροῦσε κοιτάζοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κ' ἔχοντας ἀπὸ τὸ λαίμῳ του κρεμασμένες, μπροστὰ καὶ στὴ ράχη, δυὸ πινακίδες μὲ τὴν ἐπιγραφή: "Ἀνθρωπον ζητῶ. "Ἐτσι ἔκλεινε ἡ ἐπιβλητικὴ παρέλαση τῶν φανερῶν καμουδζελ-λῶν.

Οἱ κρυφὲς καμουδζελ-λες

Προπορεύονταν βρακοφόροι ναυτικοὶ κρατώντας *bouroûdes*³ καὶ ἄλλοι *χονχ'ιά*⁴ πού, μέσα στὴν ὀχλοβοή καὶ τὰ χαρούμενα ξεφωνητὰ τῶν παιδιῶν, ἡ φωνὴ τους, βραχνή καὶ παράφωνη, ἀκούοταν ἀπὸ μακριά. Ἀκολουθοῦσαν οἱ ἀτομικὲς καὶ πιδό πίσω οἱ ὁμαδικὲς ἐμφανίσεις.

ΟΙ ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΙΣ

Οἱ πιδό πολλὲς πρωτοεμφανιζόμενες. Ἄλλοι μὲ *μουτσούνα*⁵, ἄλλοι μὲ φτιασιδωμένα τὰ πρόσωπά τους καὶ ἄλλοι πασαλειμμένοι ὀχι βέβαια μὲ τὴν τρυγία⁶ τῶν ἀρχαίων στίς γιορτὲς τῶν Διονυσίων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀθῶα, τὴν πληθερὴ ἄλλωστε μουτζούρα τῶν τηγανιῶν καὶ τῶν φούρνων τῆς γειτονιάς. Ὅλες σὰν ἐπινοήσεις πρωτότυπες καὶ προπαντὸς ἐξυπνες. Ἡ καθεμιὰ καὶ κάτι σατίριζε.

Παραμερίζοντας τὰ παιδιὰ ὁ μασκαράς, ἄνοιγε δίοδο πρὸς τοὺς θεατές. Ἀφοῦ πρῶτα μὲ πεταχτὲς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ματιεὲς ἐπισήμαινε τὸ στόχο του, ἄνοιγε τὴν φαρέτρα τῆς σατιρικῆς πανοπλίας του καὶ μὲ ἀπανωτὲς σαίτιες τὸν βομβάρδιζε ἀμείλικτα. Ἀλλὰ κ' ἐκεῖνος μὲ ἐτοιμότητα ἀνταποδίδοντας του τὰ ἴσα, τοῦ ἐξαπόστελνε ἀποστομωτικὴ καὶ μὲ τὸ ἴδιο νόμισμα πληρωμένη τὴν ἀπάντησή του.

Πολλοὶ τὴ σάτιρά τους, γραμμένη καὶ σὲ στίχους, τὴν ἀπάγγελαν μεγαλόφωνα καὶ μὲ στόμφο.

Ἀνάμεσα στίς πρωτοεμφανιζόμενες ἀτομικὲς ἐμφανίσεις παρεμβάλλονταν καὶ μερικὲς, πού παρουσιάζονταν πανομοιότυπες κάθε χρόνον καὶ ἀπὸ

1. τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σύμης· ἔλαβε μέρος στὸν τρωϊκὸν πόλεμον μὲ τρία πλοῖα· ὁ Ὀμηρος τὸν ἀναφέρει ὡς τὸν ὠραιότερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας πού πῆραν μέρος στὴν ἐκστρατεία, 2. τὸ τιμόνι, τὸ πηδάλιο, 3. εἶδος σάλπιγγας, κατασκευασμένης ἀπὸ ντενεκέ, πού τὴ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ναυτικοὶ γιὰ συνεννόηση μὲ συναδέλφους τους σὲ ἄλλο πλοῖο κατὰ τὰ ταξίδια, 4. μακρὰ κοχύλια μὲ σπασμένη τὴν κορυφή τους, πού τὰ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ναυτικοὶ γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, ὅπως καὶ τίς μπουρούδες 5. μὲ μάσκα, 6. τὸ καθίζημα τοῦ κρασιοῦ, τὴ μούργα.

τὸν ἴδιο πάντοτε ὑποκριτὴ, μὲ τὸ ρεπερτόριό τους ὅμως κάθε φορὰ ἀνανεωμένο. Τέτοιες ἀτομικὲς ἐμφανίσεις ἦταν:

Ὁ διαναλιστής¹

Ὁ γέρος μὲ τὴν ἀσκητικὴ μορφή. Βρακάς, ψηλὸς καὶ ξερακιανός. Τυφλὸς ἀπὸ τὰ μικράτα του. Χυμένα καὶ τὰ δύο του μάτια. Εἶχε τυφλωθῇ στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὴν ὀφθαλμία. Οἱ παλιοὶ θὰ τὸν θυμοῦνται. Ὁ γλυκόφθογγος καὶ μὲ φωνὴ βαρύτονου ραψωδὸς καὶ λυράρης, ὁ Θανάσης ὁ Κῶλος. Τὸ παρατσούκλι τοῦ ἀποδόθηκε γιὰ τὴν ἀθυροστομία του.

Ἀληθινὸς σωσίας του ὁ μασκοφόρος ὑποκριτής, ποὺ τὸν ὑποδύεταν. Ἀκόμη καὶ στὴ φωνή ὁ ἴδιος. Ὁλόφτυστος ὁ Θανάσης. Ἀνεβασμένος στὸ ναυλιδάκι ἢ τὴ σκαλίτσα, ποὺ θὰ συναντοῦσε στὸ δρόμο του, τραγουδιστὰ, ὅπως ὅλοι οἱ διαναλιστάδες τῆς Σύμης, μὲ τὴν ὡραία φωνή του ἐδιανάλε² ξετρυπώνοντας τὰ ἀπόρρητα τῆς γειτονιάς, τὰ ἀκοινολόγητα παρὰ τράγουδα τῶν κοινωνικῶν παρασκηνίων, ἀρτύζοντάς τα μὲ πονηροὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ σπαρταριστὰ ὑπονοούμενα.

Ἡ καταναλίστρα³

Ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῆς γειτονιάς. Ἡ γλωσσοκοπάννα, ποὺ στόμαν-ἐχ'εὶ κ' αἱ μιλιὰν-(δ)έν-ἐχ'εὶ. Ποὺ (δ)έ-δὴδ-διαφέρουν-δὰ ξένα ἰδερέσα⁴, ὅμως ἐφ-φήν-νει πέτραν-ἀσήκωστη. Ὁ ἀρουραῖος τῶν συνοικιακῶν παρασκηνίων.

(Δ)έ-δὸ ἔχει ἐμμονοῦ ἢ ἀναθροφή μου⁵ (ν)ὰ καταναλῶ⁶. Κ' αἱ γόχ'ι π' ἂ⁷ τὸ παινευτῶ. Τὸ στόμαμ-μον εἶναι-ἀπαλεθινὸ γλημὸρι⁸. Καὶ ἀμέσως ἔπειτα. Τί, (δ)έ-δὸ μαθεῖτε⁹ κ' αἱ καλὰ; Καὶ χωρὶς νὰ σταματᾷ ἢ σὰ ψαλίδι λαλίστατη γλώσσα της, ἀράδιαζε τὰ ὅσα θὰ κοινολογοῦσε, βγάζοντάς τα ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς κακέντρεχης ψυχῆς της.

Τὸ ρόλο τῆς καταναλίστρας ὑποδύεταν ἄνδρας, ποὺ στὴν πολυλογία καὶ τὴν κακογλωσσίᾳ ξεπερνοῦσε καὶ τὶς γυναῖκες.

Ὁ Ἐβριός.

Ὁ μικρέμπορας, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τριγυρνᾶνε στοὺς δρόμους διαλαλώνοντας τὶς πολυποίκιλεςπραμάτειες τους. Παμπόνηρος. Καθὼς ἀνασηκώνει τὸ κεφάλι του νὰ σὲ κυττάξῃ, ἀστραφτερὰ κι ἀεικίνητα τὰ γκριζοπράσινα μάτια του στριφογυρίζουν μέσα στίς κόγχες τους.

Κατὰ κανόνα γέρος. Μᾶλλον κοντὸς καὶ ξερακιανός, ἀδυνατισμένος. Μὲ σκεβρωμένο ἀπὸ τὰ χρόνια τὸ κοκκαλιάρικο κορμί του, περπατᾷ σκυφτός. Λὲς καὶ σέρνει τὰ πόδια του. Ξεσκύφωτος. Ἀραιὲς οἱ λίγες τρίχες, ποὺ

1. ὁ διαλαλητής, 2. ἐδιανάλε, 3. ἡ κουτσομπόλα, 4. συμφέροντα, 5. ἡ δική μου ἀναθροφή, 6. νὰ κουτσομπολεύω, 7. ὅχι ποὺ θὰ, 8. μνημόρι, μνήμα, 9. δὲν τὸ μάθατε.

τοῦ ἀπόμειναν, πλαισιώνουν τὸ φαλακρό του κεφάλι ἀφήνοντας πίσω ἀπὸ τ' ἀφτιά του ἀκάλυπτο τὸν μακρόλιγνο σβέρκο του. Συγκρατημένα μὲ σπάγκο ἀπὸ τ' ἀφτιά τὰ παμπάλαια μὲ τοὺς ραγισμένους φακοὺς ματογυάλια του, ἀκουμποῦν στὴ ράχη τῆς γρυπῆς του μύτης μὲ τὸ σὰν σταλακτίτης κρεμασμένο στὴν ἄκρη τῆς αἰώνιο δάκρυ, ποὺ περιβρέχει τὸ πενιχρὸ μουστάκι του, ἀφήνοντας ν' ἀνεμίζεται ἢ σὰν παλιοῦ Φαρισαίου πατριαρχικὴ του γενειάδα.

Ἀτμηέλητος στὸ ντύσιμό του. Δὲν φορεῖ ζωνάρι στὴ μέση του. Μὲ χαλαρὰ δεμένη τὴν βρακοζώνη ἀφήνει νὰ κρέμεται χαμηλωμένη στὰ πλάγια ἢ ξεθωριασμένη ἀπὸ τὴν πολυκαιρία βράκα του, ποὺ φθάνοντας ὡς τὴ μέση τῆς λιπόσαρκης γάμπας του, μόλις κρύβει τὶς ἀκαθόριστης ἡλικίας παρδαλόχρωμες κάλτσες του. Λασπωμένα τὰ ξεχαρβαλωμένα χιλιομπάλωτα παπούτσια του. Στὸ σύνολο του κακομοίρης.

Ρίχνοντας πονηρὲς ματιὰς ἀνάμεσα στὸ πλῆθος πλησιάζει κρατώντας ἀπὸ τὸ σβέρκο του κρεμασμένο ἓνα πανέρι, τὸ μαγαζί του. Ἐρχεται πρὸ κοντὰ καὶ προτείνοντας τὸ πανέρι, ἐπιδεικνύει τὰ ἐμπορεύματά του, ποὺ καθὼς ἀραδιαστὰ τὰ ἀναφέρει, διαστρεβλώνοντας μὲ τὰ μισοβάρβαρα ἑλληνικά του τὶς ὀνομασίες τους, χωρὶς καμμιὰν ἐπιφύλαξη ἢ φραγμὸ στὶς ἐλευθερόστομες ἐκφράσεις του, μπορεῖ νὰ τρέψῃ σὲ ἄτακτη φυγὴ καὶ τὰ πρὶο κακομαθημένα αὐτιά.

Ἀπ' αὐτο-δὸ τσιφούτην¹ ἡῤρεϊτε (ν)ὰ βοράσητε² προᾱμα, τομᾱ νὰ ρωτήση κάποιος τῆς συντροφιάς, ποὺ τὸν ἀκούει. Ἀλλὰ ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὸ φοβήθηκε.

Ἀνοίγοντας ἐκεῖνος τὸ σὰν ξεκαπίστρωτου μουλαριοῦ ἀπύλωτο στόμα του, ἀρχίζει τὸ καταβρόχι:

Θαρεῖς, πρέ, κ' εἶμαι κ' ἐγὼ σά-g' αὐτούς, ποὺ σᾶς ρουφοῦ-δὸ γιόμασας;³ (ἐννοεῖ τοὺς ἐμπόρους). Μιλᾶτε, πρέ, κ' αἱ σεῖς, ποὺ φήν-νεϊτε ᾱ σᾶς ιρμέουσ⁴-σὰ-δις προβάτ-τ'ες κ' αἱ μη(δ)ἐ τσιμουδιάν-ἐν-ι-βγάλ-λειτε ἀπὸν τὸ στόμασ-σας;

Φαντάζεσθε, βέβαια, τὰ γέλια, ποὺ ἀκράτητα ξεσοῦσαν σὲ βάρος ὄχι, ἐννοεῖται, τοῦ Ἑβριοῦ, ἀλλὰ τῶν ἰδίων τῶν ἑαυτῶν τους, ποὺ σκοπίμως καὶ γιὰ ν' ἀκούσουν τ' ἄξα τους κ' αἱ τὰ προεπάμενά⁵ τους, τὸν προκάλεσαν.

Ὁ ὁράνης

Γνώριμη φυσιογνωμία γιὰ τὸ σφουγγαρά. Συχνὰ ἤλθε σ' ἐπαφὴ μαζὶ του στὴ Μπαρμπαριά⁶. Κάθε φορὰ ποὺ μὲ τοὺς συντρόφους του στὴ δου-

1. τὸν ἐβραῖο, τὸ φιλόργυρο, 2. νὰ ἀγοράσετε, 3. τὸ αἷμα σας, 4. ποὺ ἀφήνετε νὰ σᾶς ἀρμέγουν, 5. ὅσα τοὺς ἀξίζει καὶ τοὺς πρέπει νὰ τὰ ἀκούσουν, 6. στὰ παράλια τῆς Δι-βύης, ὅπου συνήθως ἀλλεῦαν τὰ συμιακά σπογγαλιευτικά.

λειά πήγαιναν για νερό, με την ευκαιρία της εξόδου τους στη στεριά έκιναν και αγορές κηπευτικών ή φρούτων. Έτσι του δινόταν ή ευκαιρία να αντασραφή μαζί του. Να γνωρίση από κοντά τον τρόπο της ζωής του και να μελετήσει το χαρακτήρα και την ψυχρόσύνησή του. Με τον καιρό έμαθε, έστω και «σάτρα-πάτρα», να μιλά και τη γλώσσα του.

Φτωχός ό ίθαγενής, και ό μπεδουίνος και ό φελλάχος¹. Ψευταράκος βέβαια και λιγάκι πονηρούτσικος. Γνώρισμα των άδυνάτων. Όστόσο άδολος.

Στό πρόσωπο του αποκριάτικου άράπη ό σφουγγαράς, που τον ύποδυόταν, τοποθετούσε τον ίδιο τον έαυτό του. Έμπερίστατος κι αυτός, όπως κ' έκείνος. Βουτηγμένος ως το λαιμό στ' άπατα νερά της ανάγκης. Άδύναμος ν' αντιδράση έβλεπε άλλους να χαίρωνται τους καρπούς των μόχθων του. Με του άράπη όμως το στόμα άφήνοντας να ξεφεύγουν από τὰ κατάβαθα του ύποσυνειδήτου του όσα, στοιβαγμένα όλόκληρο χρόνο, δέν μπορούσε για λόγους κοινωνικής εύπρέπειας να έξωτερικεύση, αισθανόταν λυτρωμένο τον έαυτό του. Ό αποκριάτικος άράπης ήταν ή λαϊκή ψυχή προσωποποιημένη.

Κατ' άρχήν ξυπόλητος. Ξεκούφωτος ή το πολύ μ' ένα ήμισφαιρικό καλουπάκι στο κεφάλι του. Όλόμαυρος, σουδι², άπλυτος. Άμφίβολης καθαριότητας ή παρδαλή γκελεμπία³ του. Άπό μαύρου προβάτου μαλλι ύφασμένη ή ζώνη του.

Γυρολόγος. Μ' ένα άχυρόπλεκτο πανέρι ή καφάσι, άκουμπισμένο σ' ένα μικρό μαξιλάρι στο κεφάλι του. Όλόχαρος. Καθώς γελά, άφήνει να φαίνονται τὰ όλόασπρα, σάν μαργαριάρια, δόντια του.

Τραγουδιστά, μισά έλληνικά μισά άράπικα, φωναχτά διαλαλεί το έμπόρευμά του. Καθώς πλησιάζει, κατεβάζει από το κεφάλι του ένα κλουβί γεμάτο όρτύκια (τὰ όλοστρούμπουλα βατράχια που περιμάζεψε από τις ύδατοδεξαμενές του Πεδιού⁴ ή την κατάβρεχτη ποταμιά του Βρυσοῦ⁵). Στριμωγμένα μέσα στο κλουβί, άναπνδοῦσαν και πότε πότε άφηναν σπαρακτικό τον κοασμό τους.

Όρτύκια ναι-βρέ, Μονχαμέτ-τ'η, ή ξινηστικωμένοι ποδικ'οί; Έμανās⁶ ηῶρες (ν)ά τὰ πουλήσης;

Γόχι. Εἴναιν-οί γόπ-πίες τῶ-δριῶν-ήμερῶ-γ' εκ'είνες του φουσεκ-κ'ιού⁷, που σās πασαίρου στόν-Άλέμνα-γαί τις τρώετε χωρίς 'α σās πιάν-νει σουρδισή⁸. (Α)έν-είμαι εγώ σά-δους έβόρους, που σās πουλοῦ-δὰ φύκ'ια για κουρδέλ-λες κ'αι τους μοσκοπλορών-νειτε κ'ι αὐ πάνω⁹ σὰ σκασμένοι.

Αὐτά κι άλλα πολλά τους έψελνε.

1. και ό κτηνοτρόφος και ό άγρότης, 2. κατάμαυρος, όπως οί Σουδανοί, 3. πουκάμισο, συνήθως άσπρο, που κάλυπτε και τις κνήμες, 4. του προαστείου με λιμανάκι, κήπους και έξοχικά σπίτια, που προσελκύει πολλούς παραθεριστές, 5. της πηγής στην Πάνω Πόλη, άπ' όπου ύδρεύεται τώρα το νησί, 6. έμάς, 7. πιασμένες με δυναμίτιδα, 8. εύκοιλύτητα. 9. από πάνω.

Ὁ γιατρός

Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἀγαθὰ, ποὺ κάτω ἀπὸ τὸ προνομιακὸ καθεστῶς τῆς δημογεροντιακῆς ἰσοπολιτείας ἀπολάμβανε ὁ δημότης Σύμης, ἦταν μαζί με τὴ δημοσυντήρητὴ ἐκπαίδευση καὶ ἡ δωρεὰν ἱατροφαρμακευτικὴ περίθαλψη.

Ὁ δημοτικὸς γιατρός ἦταν θεσμὸς αἰρετός. Καὶ σὰν δημόσιο πρόσωπο, ποὺ τὸ ἀναδείκνυε ὁ λαὸς μετὰ τὴν ψῆφο του, βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὸν ἄμεσο ἐλεγχὸ τῶν ψηφοφόρων του, ὅσο ψηλὰ κι ἂν στεκόταν στὴν κοινωνικὴ συνείδηση. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν μάλιστα τῆς Ἀποκριᾶς, ποὺ πρωταρχικὸ γνῶρισμά της εἶναι ἡ ἀσύδοτα χειραφετημένη καὶ λυτὴ γλῶσσα,μποροῦσαν νὰ τοῦ τὰ ψάλλουν κι αὐτουνού.

Κατὰ κάποιον τρόπο ψηλόχοντρος. Ἐπιβλητικοῦ παρουσιαστικοῦ καὶ μὲ ἐλαφρὰ προτεταμένο ὑπογάστριο. Ὅπωςδὴποτε μὲ ρεδιγκότα καὶ ψηλὸ καπέλο. Τὸ ἀσημοπλουμισμένο ἐβένινο μπαστοῦνι του ἀπαραίτητο ἐξάρτημα τῆς ὅλης ἐμφάνισής του. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ματογυῶλια του. Μὲ χρυσὰ τὰ πλαϊσιὰ τους.

Μὲ ὁμοφοκουρεμένο μούσι ἢ ὑπόγενειο καὶ περιποιημένα τὰ καλοσιδεωμένα μουστάκια του. Σοβαρὸς καὶ λιγομίλητος. Μὲ κάποια δόση ἀγερωχίας καὶ ἐπιστημότητος στὸ παράστημά του.

Κοιτώντας «ἀφ' ὑψηλοῦ» καὶ μὲ κάποια συγκατάβαση τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν, ποὺ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς μεγαλωσύνης του τοῦ φαίνονταν σὰ μερμήγκια, προχωροῦσε μὲ «ὕπὸ μάλης» τὴν ἀπαραίτητὴ ἱατρικὴ τσάντα. Ξεχωριστὸς καὶ μεγαλόπρεπος. Κάποτε κάποτε ἔρριχνε καταδεχτικὰ τὰ βλέμματά του σ' ὅσους ἀξίωνε νὰ τοὺς προσέξῃ.

Ἀνεβασμένος στὴ μικρὴ βεραντούλα μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ «Συλλόγου», ἔπαιρνε μὲ κάποια νωχέλεια τὰ ματογυῶλια του κι ἀρνίζοντάς τα τὰ σκούπιζε ἐλαφρὰ μὲ τὸ χειρομάντηλό του. Σηκώνοντας ὡς τὸ στόμα του τὸ δεξὶ του χέρι κι ἀφήνοντας νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἓνας ἐλαφρὸς ξερόβηχας, ἄρχιζε:

Ἄς ἔ(χ)εῖτε κουρέματα κ' ἐδιροσπάσειτέ με¹. Ἐθάρρου-γ' ἔμ-μὲ ξέειτε² κ' αἰ μὲ στραβοθωρεῖτε. Ἐμένα-βου³ σᾶς ἐν-νοιξα⁴ σας τὰ γυαλ-λώπια⁵ κ' αἰ σᾶς ἐγιατροπόρεψα τίς σκύλ-λοκατουριίδες⁶, τὸ φρύξιμο-δοῦ κώλου σας⁷ μὲ δίχως σταβοκλειδί⁸, τίς ἀστριιδόνες⁹, τίς πλη(γ)ές, γιότ-τ' οὐς¹⁰ κ' αἰ μαγιασίλια¹¹. (Δ)έθ-θέλω νὰ τὸ κανήσω, ἂ μήσ-σᾶς-ἱ-ξισπάνω¹², μ' ἐγὼ μου¹³ δὲ ποὺ κόδεψα γούλους ἂ σᾶς ξικάμω.

1. μὲ ἀντεροσπάσατε, 2. νόμιζα πὼς δὲν μὲ ξεύρετε, 3. ἄνοιξα, 4. ὅλα 5. μεγάλα σπυριά, 6. ὀδοντρά, ἀπὸ μόνυση, ἀποστήματα στὴ φτέρνα, 7. τὴ δυσκολιότητά σας (συνήθως ἀπὸ τὰ πολλὰ φραγκόσυκα), 8. τὸ πρωτόγονο σιδερένιο κλειδί γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν κλειομένων μὲ σύρτη θυρῶν στὰ παλιὰ σπίτια, 9. οἱ αἱμορροίδες, 10. ἐξανθήματα τοῦ προσώπου, 11. χρόνιες πληγὲς ἢ παθήσεις, 12. νὰ μὴ σᾶς ἐκπλήξω, 13. μὰ (ἀλλὰ) ἐγὼ ἤμουνα.

Κ' *ινίνο-γαί καθάρσιον-ἐγὼ ἑ-γουσουμαίρω*¹ μηδ()² μὲ *βλάστρια*³ κ' *αίλοιφες τὸ-γόσμο-γοῖναίρω*⁴. Ἐγὼ ἔμαι ὁ καλὸς γιατρός πού ῥτα ἀπὸν τὰ *Παρίσ-σα*, τὰ κ' *έρατα τῶ-γατισκ'ιῶν-ἐγὼ τὰ κάμνω γίσα*⁵. Γούλους τοὺς πόνους γαίνω⁶ τοὺς κ' *αί γούλα τὰ μαράδζα*⁷, τῆς ὁμορφῆς τὰ πείσματα τῆς ἄσκ'ημης τὰ νάδζα κ' *αὐτὰ τοῦ κ-κ'έλη*⁸ τὰ *μαλ-λιὰ κ' αὐτοῦ σπανοῦ τὰ γένια κ' αὐτῆς μυτ-τ'άτης τὸ-γαμό*⁹, πού ἔπομεινε στ' ἄρᾶφι. Ὁ ἕνας τῆς ἐξίνιδζε-γι ὁ ἄλ-λος τῆς ἐβρώμε-γ' ἐπόφηκ'ε¹⁰-δὴ μούρη-δης κ' ἐ(γ)ίνησ-σά σταφίδα.

Ἐγιάτρεψα πολ-λοὺς πολ-λοὺς ἀκόμη κ' *αὐτοὺς κοπέλ-λες κ' ἕνα-βαϊδάκ'ιν-ἐπροχτῆς πού ἔχε στὰ πόδια μέλες*¹¹. Ἐγιάτρεψα κ' ἕνα-γουτσό¹² μὲ τὸ *βια-σμένο-βόδα*, θαρρῶ π-π'ὡς τόν-ι-ξέειτε, τό-γώστα-δό-βουρνόβα.

Κ' *αιρὸν κ' αὐτὸν χρόνια ἔμαι γιατρός κ' ἐγέρασα κ' αὐτὴν πῆα κ' αὐτοὺς κ' αὐτὴν ἐγιάτρεψα* στ' ἀνάθ-θεμαν-ἐπῆα. (Δ)έθ-θέλω νὰ τὸ παινευντῶ, ἔ-δό ἔχω στὴ-*διμήμ-μον* τὰ *ξιπερίτου*¹³ λόγια, τὰ πολ-λά, ἔν-εῖναι στὸ *σκαρίμ-νον*¹⁴. Ἀφοῦ *μιλοῦ-δὰ ἔργα μου κ' οἱ ψῆφοι*, πού μοῦ δών-νον-οἱ τσίβληδες¹⁵ πού στράβωσα κ' *αὐτοὺς τόν-ι-ξέειτε* στὸν τοίχους.

Ξέ(ρ)ω τα π-π'ὡς μὲ τρώετε μὲ τῆ-*γακογλωσ-σά σας*, μόνο-δὰ λόγια χάν-νετε, παρεῖτε το *χαπάρι*¹⁶. Τὰ λόγια τὰ *ψαμκ'ερά*¹⁷ γυρίδζω σὰς τα *πί-σω*. Φῆν-νω σας¹⁸ νὰ *κουρεύγεστε κ' αὐτὸν νὰ μαλ-λιωτραβιέστε*. Στὸ πίσω πίσω τῆς γραφῆς ἀνάγη ἔσ-σᾶς ἔχω *σιτῶ-βαπουτσῶμ-μον τῶ-βαλιῶ* γράφω σας τίς πατοῦσες.

Καὶ καμπαρωτός, πού τὰ κατὰφερε νὰ τοὺς τὰ ψάλλη ἀπ' ἔξω κι ἀνακα-τωτά, ἄλλαζε θέση. Γιὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια καὶ πὺ κάτω. Καθὼς κατέ-βαινε, ὅταν ἐβλεπε καμμιὰ συντροφιά, σταματοῦσε. Γνώστης προσώπων καὶ πραγμάτων δὲν ἀργοῦσε νὰ σταθάρῃ¹⁹ τοὺς ἀρρώστους, πού εἶχαν δῆθεν ἀνάγκη τῆς ἄμεσης ἐπέμβασής του. Ὁ παθακιάρης, ὁ φαγάς, ὁ ζαβολιάρης σύ-ζυγος ἢ ὁ τσιγκούνης ἄκουαν τῶν παθῶν τοὺς τὸν τάραχο.

Ἀφοῦ μὲ σβέλτες πινελιές σκιαγραφοῦσε τὴν πάθησή τους, τραβοῦσε ἀπὸ τὴ τσάντα του μιὰ *χαβιαρόκολλα* καὶ στὸ πὶ καὶ φὶ σύντασσε *τῆρ-ριτσέτ-τ'α-δου*²⁰, πού διάβαζε μεγαλόφωνα συνιστώντας στὸν καθένα τὰ πὺ ἀπίθανα *ρεμέδια*²¹ καὶ τρόπους θεραπείας τους.

Ἀπάνω στὸ ἴδιο μοτίβο καὶ μὲ μικρὲς παραλλαγὰς ἀπάγγελλε καὶ παρα-πέρα τὴν πανταχούσα του.

Ὁ Χωματᾶς

Ὁ εὐφυολόγος διακωμωδητὴς τῶν «κακῶς κειμένων». Ὁ αὐστηρὸς καὶ

1. χρησιμοποιοῦ, 2. ἐμπλαστρα, 3. κοροϊδεύω, 4. ἴσα, 5. ὑγιαίνω, θεραπεύω, 6. τίς ἀπογοητεύσεις, 7. τοῦ φαλακροῦ, 8. τῆς ψηλομύτης τὸν καημό, 9. καὶ ἐγκατέλειψε, 10. χιο-νίστρες, 11. κουτσό, 12. τὰ παραπανίσια, 13. στὴν ἰδιοσυγκρασία μου, 14. αὐτοὶ πού ἔπα-θαν ἀπὸ ὀφθαλμία (τσιμπλα), 15. σκοτᾶνται (ἀφοῦ δὲν βλέπουν), 16. εἶδηση, 17. τὰ δη-λητηριώδη, 18. σᾶς ἀφήνω, 19. νὰ ἐπισημάνῃ, 20. τὴν ἰατρικὴ συνταγὴ του, 21. φάρμακα.

ἀμελίκτος ἐπιτιμητῆς τῶν ἀτάκτων. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐνσαρκωμένη, ποῦ μὲ τὸ στόμα του καὶ τοὺς διαλεγμένους στόχους τοῦ «κατηγορῶ» του ἄπλωνε ἀνελέητο τὸν ἔλεγχό του σὲ ὅσους καὶ ὅσα ξεπερνοῦσαν τὰ «ἐσκαμμένα» τῆς κοινωνικῆς ἀνεκτικότητος.

Ἐνα γεροντάκι μικροκαμωμένο καὶ συμπαθητικό, ραχιτικό καὶ καμπουριασμένο. Πάντα σκυφτό. Μὲ ρεδιγκότα καὶ ψηλὸ καπέλο, ὅπως κι ὁ γιατρός. Μὲ τὴν περπατησιὰ ἀργόσυρτη. Τάχα κουρασμένο. Ἀνασαίνοντας βαριὰ ἀνέβαινε τὶς σκάλες τῆς Καλῆς¹ καὶ κάθε τόσο σταματοῦσε, γιὰ νὰ σκουπίσῃ τὸν ἰδρώτα του. Ἐβγαζε τότε τὸ καπέλο καὶ ἀκουμπώντας στὸ ραβδί του, σήκωνε τὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ χαιρετήσῃ τὸ πλῆθος, ποῦ τὸν χειροκροτοῦσε. Μὲ βαθιεῖς ὑποκλίσεις καὶ κουνώντας τὸ καπέλο, χαμογελοῦσε.

Ξαφνικὰ μόλις βρισκόταν μπροστὰ σὲ ζαχαροπλαστεῖο (κ' ἦταν πέντ' ἔξη κατὰ μῆκος τῆς Καλῆς) ἀπότομα, σὰν τὸ χαμαιλέοντα, ποῦ ἀλλάζει χρῶμα μόλις ἀντικρύσῃ τὸ θῦμα του, τὸ πρόσωπό του ἔπαιρνε ὄψη ἀγριεμένη. Μεταμορφωνόταν. Καὶ χωρὶς οὔτε στιγμή νὰ χάσῃ, ἔξαλλος, σὰν ἀστραπὴ σβέλτος, χυμοῦσε καὶ βουτώντας τὸ χέρι στὸ μελωμένο σιρόπι κάποιου ταψιοῦ ἢ στὴ γαργαλιστικὴ μισοκοφτή², ποῦ κόκκινη κι αὐτὴ, σὰν τὸ πανὶ τοῦ ταύρου, τὸν προκαλοῦσε, μ' ὅ,τι ἔπαινε, πασάλειβε τὸ πρόσωπό του. Μὲ τὴν ἀξιοθρήνητα φτιασιδωμένη μούρη του, ὀρθώνοντας τὸ καμπουριασμένο κορμί του, λὲς κ' εἶχε ξανανιώσει τὸ πρὶν ἀπὸ λίγο πρᾶο καὶ ἤρεμο γεροντάκι, ἀνάλαφρο τώρα καὶ πεταχτό, περνώντας δυὸ-δυὸ τὰ σκαλοπάτια, κυριολεκτικὰ πηδώντας, ἀνέβαινε. Ἐλαφροπερπατώντας, σὰν νὰ χόρευε, ἔφθανε ἔξω ἀπὸ τὸ «Σύλλογο» καὶ ἀνεβαίνοντας στὴν ἴδια βεραντούλα, ποῦ πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε ἀφήσει «ὁ γιατρός», ξεδίπλωνε ἓνα τυλιχτάρι, ποῦ κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη του καὶ τεντώνοντας τὸ κορμί του, διάβαζε.

Μὲ βλέπετε *godò-godò-gai* χαμηλοδῶσμένο; Κ' ἂς ἔχω τὰ χρονάκια μου κ' ἂς εἶμαι κουρασμένο;

Πολ-λὰ ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ κ' αἰ νὰ σᾶς ὁμολήσω,
τοῦ τόπου μας τὰ βάσανα νὰ σᾶς ἐξιστορήσω.

Γοῦλα σταράτα θὰ τὰ ὦ, ξερὰ κ' αἰ παστελ-λάτα³, νὰ φέ(γ)ουν-ἀπὸ μέσα μου, λ-λίω⁴ νὰ ξιλαφρώσω. Γιατ' ἀπὸν τὰ μικράτα μου σὰν-ἐκατοῦρου-
-βάνω μου, μόνον-ἀλήθειες ἔμαθα ν' ἀκούω κ' αἰ νὰ λέω κ' αἰ δέχους φό(β)ον-ἢ
δροτὴν-ἀδίσταχτα κ' αἰ *drét-t'a*⁵ ὅ τὰ χτυπῶ κατὰμουτρα σ' ὅποιους παρα-
πατοῦνε, ὅσο ψηλὰ κ' ἂ(ν) στέκουν κ' ἂς ὅσο-γι ἄφ-φωνασκοῦνε, γιὰ νὰ μᾶς
σκιάσου-δάχατες κ' αἰ νὰ τοὺς φοηθοῦμε.

(N)ὰ μῆθ-θαροῦ π-π' ὥς ἔχασεν-ὁ κόσμος τῆλ-λαλιά-δον, σᾶς-σέρον' ὁ
κλέφτης τήφ-φωγήν-ᾶ φεύγ' ὁ νοικοκύρης. Ράμ-ματα γιὰ τὴ γοῦν-να-δω⁶-

1. βλ. παραπάνω, στὴ σ. 270, τὴ σημ. ἀριθ. 9, 2. μουσταλευριά, 3. καθαρὰ καὶ
ξάστερα, 4. λίγο, 5. ἔξω ἀπὸ τὰ δόατια, 6. τὴ γούνα τους.

-βολ-λά'χω μαδεμένα κ' αὶ πάνω σέ χλωρό-γλαδίν-² ἀ μὴ-βοροῦν-³ ἀ κάτσον. Γου-
λα τω-δὰ καώματα κ' αὶ τίς κρυφὲς ποδὲς τωφ-φωνήθ-θὰ ρίζω νὰ 'κοιστοῦ-γαὶ
τούθανον¹-³ ἀ (γ)ίνον, πού σά-γοργοὶ τὸ γαῖμάμ-μας πίν-νου-γαὶ δέχ-χορ-
ταίνον.

Καὶ πάλλοντας τὸ, σὰν τσουκνίδα τσουχτερή, φλογερὸ μαστίγιο τῆς καυ-
στικῆς τσάτιράς του, τσουρούφλιζε μὲ τὸ ἄγγιγμά της τὰ πρόσωπα ἐκεί-
νων, πού θὰ ἤθελε νὰ διακωμωδήσῃ. Ἡ εἰρωνεία του, διαποτισμένη μὲ τὸ
γεμάτο χιοῦμορ σκῶμμα του, ἀληθινὸς καταπέλτης, κυριολεκτικὰ κονιορ-
τοποιοῦσε τὰ πρόσωπα ἢ τίς καταστάσεις, πού τοὺς ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ συγ-
καταλέξῃ ἀνάμεσα στοὺς στόχους τῆς χρονιαῆς ἐκείνης. Καὶ δὲν ἄφηνε κα-
νένα ἀσυγύριστο. "Ὅποιον ἔπιανε στὰ γρανάξια τοῦ ἀνελέητου σαρκασμοῦ του,
τὸν ἔκαμνε τ' ἄλατιοῦ.

Πέ τα², χρυσόστομε Χωματᾶ, μυριόστομη ἀκούοταν ἡ κραυγὴ τοῦ
πλήθους, πού τὸν ἐπευφημοῦσε. Γιατὶ ἡ ἀποκρίατικὴ ἐμφάνιση τοῦ Χωματᾶ,
ἀληθινὴ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα τῆς ἀγανάκτησης, πού κόχλαζε μέσα στὰ στή-
θια τοῦ λαοῦ, ἦταν μιὰ διέξοδος γιὰ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ. Ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέ-
ρων, ξαλαφρωνόταν ἀκούοντάς τον γὰ λήη ὅσα ἐκείνη ἀδυνατοῦσε νὰ ξεστο-
μίση.

Ὁ Χωματᾶς, ἀξέχαστος γιὰ ὅσους τὸν ἔζησαν, θὰ θυμίζῃ τὴν παλιά
καλὴ ἐποχὴ τοῦ νησιοῦ μας. Μὲ τὸ ἀστεῖρευτο κέφι καὶ τὴν αἰέπνοη σατιρι-
κὴ του διάθεση μᾶς χάρισε ἀλησμόνητες στιγμὲς ψυχικῆς εὐφροσύνης καὶ
γέλιου. Καὶ τὸν εὐγνωμονοῦμε. Γιατὶ ὅποιος μὲ τὸ γραπτὸ ἢ τὸν προφορικὸ του
λόγο σκορπᾷ λίγη δροσιὰ καὶ γέλιο στὸ βουτηγμένο μέσα στὸ ἄγχος τῆς ζωῆς
συνάνθρωπό του, χαρίζοντάς του λίγη χαρά, εἶναι ἀληθινὰ ἓνας κοινωνικὸς
εὐεργέτης. Κ' ἓνας τέτοιος ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀξέχαστος Γιώργης Βαμβακᾶς,
τοῦ Κεριακοῦ τοῦ Χωματᾶ ὁ γιός. Ὁ καλλιτέχνης ἐπιπλοποιὸς καὶ ξυλο-
γλύπτης, πού τὸ ἐργαστήριό του ἦταν στὴν Καλή, λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν
πλατέα τοῦ Κατριοῦ, ἀριστερὰ καθὼς κατεβαίνουμε πρὸς τὸ Γιαλό.

Τόσο πολὺ τὸν εἶχε συνηθίσει ὁ κόσμος καὶ τόσο ἀνυπόμονα κάθε χρόνο
καρτεροῦσε νὰ τὸν χειροκροτήσῃ, ὥστε, ἂν τύχαινε ν' ἀργήσῃ νὰ ἐμφανισθῇ
ἢ ἂν ἦταν ἄρρωστος καὶ δὲν ἔπαιρνε μέρος, μὲ φανερὴ δυσανασχέτηση ἀνα-
ρωτιόταν: Μὲ τὲ βού¹ παθεν³-ὁ Χωματᾶς κ' 'έν-εφάνην-ἀκόμα;

Ἀθάνατε Χωματᾶ, δὲν σὲ ξεχνᾶμε.

ΟΙ ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΙΣ

Καὶ τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια τῶν ἀτομικῶν ἐμφανίσεων ἀπὸ τὴν πομπὴ
τῶν κρυφῶν καμουδζελ-λῶν εἶχαν ἤδη προσπεράσει «τοῦ Μάρκου τὸν καφενέ»,
λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ «Σύλλογο», καὶ κατηφόριζαν πρὸς τὸ Γιαλό. Ἀρχίζε

1. βούκινο, 2. πές τα, 3. τί ἔπαθε;

τώρα ή παρέλαση τών όμαδικών έμφανίσεων. Σάν έμπροσθοφυλακή έρχονταν οί βοσκοί.

Οί βοσκοί

Ψηλοί και λιγερόκορμοι, άνοικτοκουταλάτοι. 'Ηλιοψημένοι και ροδοκόκκινοι, όπως όλοι οί βοσκοί τής Σύμης. Καμάρι και στολίδι τών βουνών της. Κρατώντας στο άριστερό τους χέρι τό-δερεκ-κ'έ-δοϋ γαλάτου, που τό άνοιγμά του ήταν κλεισμένο με μιάν άστοιβή¹, και κτυπώντας τη γη με τό μακρύ κυπαρισσένιο ραβδί τους, ανάλαφροι και πεταχτοί κατέβαιναν δρασκελώντας την πλακόστρωτη Καλή. Παιδιά τής φύσης έφερναν μαζί τους και τίς χαρές και τ' άρώματα τής άνθισμένης άνοιξης.

Άπό μαύρου προβάτου μαλλί ύφασμένο στη βούβα² ήταν φτιαγμένη ή φορεσιά τους (βράκι, σταυρωτό γιλέκο, ζωνάρι, πουκάμισο και χειρόπλεκτος ό σκοϋφος τους με την φούντα, σάν τών ναυτικών, στην κορυφή του). Οί νεότεροι είχαν μαντηλοδεμένο τό κεφάλι τους, όπως οί Κρητικοί. Για ύπόδησή τους είχαν τά από προβατίσιο τομάρι τσιδίκια τους³ με τίς σόλες από γουρουνίσιο δέρμα, χωρίς τακούνι.

Ανάμεσά τους ήταν και μερικοί που κρατούσαν από ένα τυροβόλι με τυρί ή μυζήθρα τής ήμέρας (όμοιώματα από άσβέστη σβησμένο) και με επιφωνήματα, από εκείνα που οί βοσκοί άφηναν κατά την ώρα τής βοσκής, δημιουργούσαν ιδιαίτερη νότα. Άλλοι πάλι από αυτούς διαλαλούσαν με την τραγουδιστή φωνή τών γαλατάδων τής Σύμης τό άδολο γάλα, που-χ'εί κ'αί γάλα μέσα.

Οί Διαβόλοι

Και του χρόνου, παιδιά, χαρούμενη ακούόταν ή εϋχή, που έγκάρδια τούς άπευθυνόταν από μέρος του πλήθους.

Όλόμαυροι, σάν τη συννεφιασμένη άσέληνη νύχτα. Όμοια με τών σημερινών βατραχανθρώπων, έφαρμοστή στο σώμα τους, ήταν ή μαύρη στολή τους. Με πρόσθετα τά κέρατα και την ουρά. Κρατούσαν στο δεξί τους χέρι καμάκι (καλάμι όπλισμένο στην άκρη με ίσιωμένα στη φωτιά μεγάλα άγκίστρια) και στο άριστερό τους, δεμένη με σπάγκο, φούσκα βοδιού φουσκωμένη σάν τό μπαλόνι. Μ' αυτήν κτυπούσαν κατακέφαλα όποιον συναντούσαν μπροστά τους. Στο στήθος και στη ράχη τους είχαν ραμμένο από ένα τετράγωνο άσπρο πανί με ευανάγνωστη την έπιγραφή: Πιήτε, χαρήτε, γλεντήστε.

Συμβόλιζαν τούς σκανδαλιστικούς πειρασμούς τής άποκριάτικης κραιπάλης.

1. είδος θάμνου, 2. στόν άργαλειό, 3. μακρυές μπότες, όπως τά κρητικά στιβάνια.

Οἱ καβαλάρηδες

Ἰππότες σιδηρόφρακτοι. Καβάλα στα εἰδικὰ παραγγελμένα στὴν Εὐρώπη ψεύτικα ἄλογα, ποὺ περασμένα στὸ σῶμα τους εἶχαν τὰ ψεύτικα πόδια μὲ τέχνη προσαρμοσμένα στα πλευρά τους. Ἡ σέλα τους ἀπὸ πράσινη ἢ βυσινιά τσόχα ἔφθανε ὡς κάτω, ὅπως καὶ τῶν μεσαιωνικῶν κονταρομάχων, γιὰ νὰ κρύψῃ τὰ πόδια τους.

Κάθε φορά, ποὺ ἔφθαναν σὲ ἀνοιχτὸ χῶρο, χωρίζονταν σὲ δυὸ ομάδες καὶ μὲ ὑψωμένα τὰ κοντάρια τους καὶ φυλαγμένοι πίσω ἀπὸ τίς χάρτινες ἀσπίδες τους, ἀρχίζαν τίς κονταρομαχίες, ἐνῶ μιὰ μικρὴ χορωδία μὲ τὴ συνοδεία λύρας καὶ λαγούτου τραγουδοῦσε κομμάτια ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτο.

Ἦταν οἱ νοσταλγικὲς ἀναμνήσεις παλιῶν ἥρωικῶν ἐποχῶν ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Φυλῆς.

Τὰ πεσκέσα

Γριὲς ντυμένες τὰ καλὰ τους, μὲ τὸ μαῦρο βελούδινο μπορκι¹ μὲ τὰ δαντελωτὰ κρόσια ἀπὸ μαῦρα μικρὰ χάντρα καὶ τρέμουσες γύρω-γύρω, μὲ τὸ ὀλομέταξο, ποὺ ἔφθανε ὡς τὸν ἀστράγαλο, φουστάνι, μὲ τὴ ράχη σκεπασμένη ἀπὸ τὸ βαρύτιμο μεταξωτὸ μποζά², μὲ τὸ ὀλομέταξο μπιμπιλωτὸ φακιόλι, τίς χειρόπλεκτες κράτσες³ ἀπὸ ἄσπρο μαντρουχιανὸ μαλλὶ καὶ τίς μαλακὲς χαμηλοτάκουνες παντοῦφλες μὲ τὸν ἐσώραφο φελλὸ στὸν πάτο, καμαρωτὲς κι ὀλόχαρες μὲ ἐπικεφαλῆς τὴ γιαγιά τῆς δῆθεν ἀρραβωνιασμένης ἐγγονῆς τῆς, ὅλες ἀπὸ τὸ θηλυκό⁴, παρίσταναν τὸ ὠραιότατο ἔθιμο τοῦ νησιοῦ, τὰ πεσκέσα, τῆς διανομῆς δηλαδὴ στοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἄλλους στενοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ (ἀδελφοὺς καὶ νονοὺς) τὰ δῶρα, συνήθως σῦκα ξερά καὶ γλυκίσματα, ὡς ἐπιβεβαιωτικὸ τοῦ ἀρραβώνα, ποὺ εἶχε ἀναγγελεθῇ.

Μέσα σὲ χασιδένια μαντήλα, καλλιτεχνικὰ διακοσμημένη μὲ κεντήματα ἀπὸ Συμιακὲς νοικοκυροποῦλες, εἶχαν ἡ καθεμιὰ ἀπὸ τίς γριὲς αὐτὲς μιὰ πιατέλα μὲ τὰ δῶρα, γλωρὰ φύλλα φραγκοσυκιᾶς κομμένα στὴ φόρμα τοῦ κουραμπιὲ καὶ πασπαλισμένα μὲ ἀσβέστη ποὺ παρίστανε τὴ ζάχαρη. Καὶ κάθε τόσο σταματοῦσαν καὶ ἡ κορυφαία τῆς ομάδας ἀκούοταν νὰ λέγῃ:

Ἐρραβωνιάσαμεδ-δὰ τὴν-ἀγόνιμ-μου μ' ἔνα-βανωμερίτη⁵, Θανάση-δόλ-λέου. Καλό-βαϊδί, μὲ⁶ μικρός. Εἶναι-γ' ἔν-εἴναιδ-δεκαοχτῶ χοροῖω. Μὲ παι-δάκ'ιδ-δὰ ναι-γαί (γ)ίνεται. Καὶ στὴ συνέχεια μὲ ὑπονοούμενα καὶ πονηροὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ ξεχειλίσματα κακογλωσσιᾶς, ποὺ συγκρατημὸ δὲν εἶχαν, ἔκαναν βούκινο τὰ μυστικὰ τῆς γειτονιάς.

Τὸ ρόλο τῶν γριῶν ὑποδύονταν, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἄνδρες καὶ τὸ ρόλο

1. γυναικεῖα μπλούζα, 2. τριγωνικὸ μαντήλι ποὺ σκέπαζε τὴ ράχη, 3. κάλτσες, 4. ὅλες ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς ἀρραβωνιασμένης, 5. ἀπὸ τὰ βόρρεια μέρη τῆς Ἑλλάδας, 6. ἀλλά.

τῆς γιαγιᾶς, τοῦ κορυφαίου, νὰ ποῦμε, τῆς ομάδας, ἕνας πολὺ πνευματώδης, ποὺ μὲ τὴν ἀκατάσχετη φλυαρία του καὶ τὴ φωνή του, ποὺ τὴν ἔκαμνε νὰ φαίνεται γυναικεία, ἔβαζε κάτω καὶ αὐτὴ τὴν καταναλίστρα.

Οἱ τσάτιρες

Ἀπὸ τίς πιὸ χαρακτηριστικὲς ἐμφανίσεις τῆς συμαϊκῆς Ἀποκριᾶς. Ἀπεικόνιση τοῦ ἀσταμάτητου ἀνταγωνισμοῦ, ποὺ κρατοῦσε ἀντιμέτωπους ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τοὺς ἀρχέγονους σφουγγαράδες, αὐτοὺς ποὺ μὲ τὴν *κα-baveλ-λόπετρα*¹ στὸ χέρι κατέβαιναν καὶ παρέμεναν στὸ βυθό, ὅσο κρατοῦσε ἡ ἀναπνοή τους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς μηχανοδῦτες, ποὺ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ χρησιμοποιοῦσαν τὸ σκάφανδρο.

Μὲ ἐμβλημά τους ὁμοίωμα τῆς σκάφης² κι ἀργότερα τῆς γυνάλ-λας³ οἱ γυμνοὶ δῦτες καὶ τοῦ ἀχταρμά⁴ ἢ τῆς περιέφελαίας⁵ οἱ μηχανοδῦτες, χωρισμένοι σὲ δυὸ ομάδες ἔκαμναν ἀναμέτρηση τῆς σατιρικῆς τους δεινότη-τας. Μὲ στίχους ἔξυπνους, γεμάτους χιοῦμορ καὶ σκῶμμα, ἀντάλλασσαν, σὰν σὲ ἀκροβολισμό, τοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ τὰ πειράγματα, ποὺ ἐκθείαζαν ἢ διακωμωδοῦσαν τὰ προτερήματα καὶ τίς ἀδυναμίες τῶν δυὸ κλάδων. Στὸν πρωτότυπο αὐτὸ καυγὰ παρασυρμένοι κι οἱ θεατὲς ἔπαιρναν τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης παράταξης.

Κι ἦταν νὰ τοὺς καμαρώνης μὲ τοὺς διαξιφισμοὺς τους, ποὺ ἔδιναν κ' ἔπαιρναν. Ἔτσι «τὰ ἐξ ἀμάξης» τῶν ἀρχαίων Διονυσίων ξαναζωντανεμένα ἔδιναν ἀφορμὴ νὰ ἐπιδειχθῇ ἡ ἐξυπνάδα καὶ τὸ ἀνεξάντλητο σατιρικὸ πνεῦμα καὶ ἡ σκωπτικὴ διάθεση τοῦ Συμαικοῦ μασκαρά. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλιοὺς εὐτυχίσανε ν' ἀπολαύσουν τὴ δροσιὰ τῆς ἀποκριάτικης τσάτιρας, πολλὰ θὰ ᾗχουν νὰ λένε.

Ὁ Τζόμπαξης

Νικόλαος Κατσουράκης ἦταν τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα, μηχανικὸς τὸ ἐπάγγελμα. Ἀριστοτέχνης στὴ δουλειά του. Ἐφευρετικώτατος καὶ δημιουργικὸς σὲ τεχνολογικὲς ἐπινοήσεις. Εὐφυέστατος καὶ μὲ καταπληκτικὴ πνευματικὴ ἐτοιμότητα. Ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία αἰσιόδοξος καὶ εὐθυμος, πάντα γελαστός. Τὸν κατσούφη δὲν τὸν ἄφηνε σὲ χλωρὸ κλαρί. Ὅπου τὸν συναντοῦσε, πολιορκώντας τον μὲ τοῦ κόσμου τὰ πειράγματα καὶ τίς ἀπανωτὲς ἐρω-τήσεις, δὲν τὸν παρατοῦσε παρὰ μονάχα ἀφοῦ τὸν ἔκαμνε νὰ γελάσῃ. Εὐφραι-

1. τὴν πέτρα ποὺ κρατᾷ ὁ γυμνὸς δῦτης στὶς καταδύσεις του, γιὰ νὰ φθάνη γρήγορα στὸ βυθό, 2. εἶδος ἱστιοφόρου, βλ. παραπάνω στή σ. 177 τὸ σχ. 17, 3. τῆς βάρκας ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἀλιεῖα σφουγγαριῶν μὲ γυμνοὺς δῦτες, βλ. παραπάνω στή σ. 179 τὸ σχ. 19, 4. τοῦ ἱστιοφόρου ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν ἀλιεῖα μὲ σκάφανδρο, 5. τὸ περίβλημα τῆς κεφαλῆς τοῦ δῦτη μὲ σκάφανδρο· μοιάζει μὲ περικεφαλαία.

νόταν νά βλέπη τὸ γέλιο ἀπλωμένο γύρω του. Χαριτολόγος, μ' ἀστείρευτη σὲ κέφι καὶ δροσιά τὴν ψυχική του διάθεση, διηγόταν τὶς πιὸ εὐθυμες ἱστορίες καὶ χωρὶς νά γελά ὁ ἴδιος ἔκαμνε τοὺς ἄλλους νά σκάζουν κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὰ γέλια.

Εὐφάνταστος καὶ παραμυθᾶς, μ' ἔμφυτη κλίση στὸ πείραγμα, ἦταν ἱκανὸς νά σκαρώσῃ στὸ πὶ καὶ φὶ τὴν πιὸ ἔξυπνη καὶ τὴν πιὸ χαριτωμένη φάρσα. Ἦταν καὶ μουσικὸς ἄριστος. Ἐπαιζε, μὲ ἀπαράμιλλη ἱκανότητα, περιφῆμο τρομπόνι. Ἀπ' ἐκεῖ πῆρε καὶ τὴν ἐπωνυμία τρόμπαζης.

Ψιλὸς καὶ γεμάτος. Γιγαντόσωμος. Μελαψὸς καὶ μὲ μεγάλη μαῦρα μουστάκια. Κάθε χρόνο καὶ πιὸ μελετημένος παρουσιαζόταν στὴν ἀποκριάτικη παρέλαση. Μὲ δικά του νούμερα, ἓνα εἶδος ὑπαίθριας θεατρικῆς ἐπιθεώρησης, θὰ ἔλεγα, τῆς ὁποίας σεναριογράφος, σκηνοθέτης καὶ πρωταγωνιστὴς ἦταν ἐκεῖνος.

Ὅταν ἄρχιζε, νά ποῦμε, ἡ παράσταση, ἔκαμνε ἓνα εἶδος εἰσήγησης καὶ μιλώνοντας στὸ πλῆθος τῶν θεατῶν ἐπαναλάμβανε κάθε χρόνο στερεότυπα:

Βλέπετε τούτη-δὴ σκ'ηνή-δὴ-βεριστολισμένη;
Εἶν' ἀπὸ τσίτ-τ'ια τῆς ὀκ-κ'ᾶς κ'αὶ εἶναι-γουστισμένη¹.

Καὶ κάνοντας πὼς τραβᾷ τάχα τὸ κορδόνι, γιὰ νά ἀνοίξῃ ἡ αὐλαία, κοιτοῦσε μὲ ὕφος ἡλίθιο τοὺς θεατές, ποὺ παραξενεμένοι ἔψαχναν νά βροῦν τὴ σκηνή, ποὺ ἄκουαν ἀλλὰ δὲν τὴν ἔβλεπαν, καὶ δίνοντας αὐτὸς πρῶτος τὸ σύνθημα χασκογελοῦσε παρασύροντας μὲ τὸν τρόπο του σ' ἓνα ἀκράτητο γέλιο κ' ἐκείνους, ποὺ τὸν χειροκροτοῦσαν μὲ ζωηρότητα. Γιατὶ ἤξεραν προκαταβολικὰ πὼς κάτι τὸ καινούργιο ἀλλὰ καὶ πολὺ ὠραῖο θὰ τοὺς παρουσίαζε κ' ἐφέτος κι ἂς μὴν εἶχε προαναγγεῖλει τίποτε τὸ σχετικό, ὅπως τὸ συνήθιζε.

Παραθέτω μερικὰ στιγμιότυπα ἀπὸ τὶς διάφορες αὐτὲς ἐμφανίσεις του, ἀπλῶς σὰν δεῖγμα, γιὰ νά κατατοπισθῇ ὁ ἀναγνώστης:

Διακωμωδώντας μερικὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα ἀπὸ τὰ πιὸ κοινὰ ἔλεγε:

Σαραδαπέδε Γιάν-νηδες, ρηχ'οί² κ'αὶ δίχως γνώση, ἄ-δoὺς πολλήσης γούλους τω, (δ)έ-βιάν-νεις ἓνα γρόσι.

Ἄ-βῆς γιὰ τοὺς Μιχάληδες, Θιλημονιά³ κ'αὶ Φῶτες, σά-δoὺς χοχλιοὺς⁴ στόν-ι-γρεμ-μό⁵-dοὺς βρίσκεις μαδεμένους⁶. Κουν-νίμ⁷-μναλόδ-δὲ βρίσκεται στὸ καύκαλ-λό-δωμ-μέσα, γοῦλοι τωγ-γούρια αὐγά⁸ εἶναι-γαὶ καλιτερεσένοι⁹.

Μιὰν ἄλλη χρονιά καθισμένος σὲ σαραβαλιασμένη πολυθρόνα καὶ ἔχοντας μπροστά του μιὰ μισοζεκάρφωτη κάσα τῶν ἐμπορευμάτων ἀντὶ γιὰ ἔδρα τοῦ σχολείου (αὐτὴ τὴ φορά ἤθελε νά σατιρίσῃ τὴν ὑπερβολικὴ ἐλευθεριότητα

1. καὶ γι' αὐτὸ στοιχίζει πολλὰ χρήματα, 2. ὀλιγόμυαλοι, 3. αὐτοὺς ποὺ φέρουν τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα Φιλήμονας, 4. κοχλιοὺς, 5. στὸ γκρεμνὸ (κρημνὸ), 6. μαζεμένους, 7. κόκκο, 8. κλούβια αὐγά, 9. ἄχρηστοι.

τῶν μαθητῶν τῆς ἐποχῆς του) καὶ παριστάνοντας τὸν κορδωμένο πάνω στὴ διδασκαλικὴ καθέδρα δάσκαλο, ἐπαιρνε τὴν παρουσίαν τῶν μαθητῶν τῆς τάξης του ἀναφέροντας τὰ ὀνόματά τους, τῆς-σάρα-γαὶ τῆς-μάρια-δὼ στονομυριῶν¹-
-δῆς Σύμης.

Καὶ οἱ μαθητὲς μὲ βλέμμα νυσταλέο, μισοκλείνοντας τὰ μάτια τους ἡλίθια, τὸν κοιτοῦσαν κατὰμματα, κρεμασμένοι τάχα ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ τὸ μάθημα ἄρχιζε:

(Δ)έσ-σᾶς εἶπα, πρὲ σουρτουκ'ηδες², 'ὰ μὴν-ἐρκ'εστε στὸ σκολειό-βλυμ-
-μένο³; Θέλετε κ'αὶ καλὰ 'ὰ μοῦ 'ρωστήσητε, (ν)ὰ χάσητε τὸ μάθημάς-σας;
Καὶ φορώντας τὰ χωρὶς φακοὺς σκουριασμένα ματογυάλια του, τοὺς ρω-
τοῦσε, κοιτώντας τοὺς πάνω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῶν ματογυαλιῶν του.

(Δ)έμ-μοῦ λείεις, πρὲ σοῦ, ποὺ ξέεις⁴ τὰ πολ-λὰ κ'ὶ ὁ νοῦς σου κατι-
βάδζει, τὸ σapisμενολ-λάχανο-βόσες σαλάδες⁵ βγάδζει;

(Ν)ὰ ρωτήξης, δάσκαλε, τῆλ-λούγραμ-μας⁶, πού 'τρωεν-ἐπροχτὲς ἔναν-
-εἰς τὸ Καδιρίμ, 'ὰ σοῦ πῆ.

Μὲ σοῦ, πρὲ σκουλοικομύτ-τ'η, τὰ κ'εραμίδια τοῦ σκολειοῦ μας, γιατί
εἶναι-ἀξικάρφωτα;

Γιὰ νὰ παίρη τὸ κ'εφάλιμ-μας ἀέραδ-δάσκαλε.

Κ'αὶ τῶρα ποιὸς ἀπὸ γούλους σας θὰ μοῦ πῆ, πέδε κ'αὶ πέδε πόσα κάμνου;

"Οἱ τότε μᾶζι οἱ μαθητὲς μὲ προτεταμένες τὶς παλάμες καὶ τῶν δύο
τοὺς χεριῶν καὶ μὲ μιὰ φωνὴ ἀπαντοῦσαν:

Νά, δάσκαλε.

Πολ-λὸ σᾶς ἐκούρασα, πρὲ γρουσουδζήδες, κ'αὶ γιὰ νὰ μὴ-βοῦ⁷ π-π'ὼς
ὁ καπνὸς ἤβγεν-ἀπὸ τὸ φου(γ)άρο, βγάрте τῆ-da bak-κ'έρας-σας κ'αὶ κάμειτε
τσιάρο.

Χαριτωμένη ἐπίσης ἐμφάνιση ἦταν καὶ τὸ νούμερο: Τοῦ γιαιτροῦ ἡ κλι-
νική.

⁷Ἦταν ὁ γιαιτρὸς ποὺ δεχόταν τὴν πελατεία του στὴν κλινικὴ του φο-
ρώντας γιὰ ἱατρικὴ μπλούζα τὴ λαδωμένη φόρμα τῆς δουλειᾶς του καὶ ἔχον-
τας γιὰ ἱατρικὰ ἐργαλεῖα, τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μαγαζιοῦ του μέσα σὲ μιὰ κασε-
τίνα, τοποθετημένη ἐπάνω σὲ μιὰ κάσα ἐμπορευμάτων.

⁸Ἀπευθυνόμενος λοιπὸν στοὺς δῆθεν ἀρρώστους, τοὺς ἔκαμνε σῆμα νὰ
πλησιάζουν λέγοντάς τους συγχρόνως: 'Ελᾶτε, κοδέφειτε κομ-μάι⁸-γακό-
μοιροι. Κ' ἐκεῖνοι, ποὺ ἦταν καθισμένοι κατὰχαμα, ἔφθαναν μπροστά του
κωλοσυρτά⁹. Καὶ τότε οἱ θεατὲς παρακολουθοῦσαν διαλόγους σὰν τοὺς ἐ-
πόμενους:

1. τῶν στενορρυμιῶν, τῶν στενῶν δρόμων, 2. ἀλητες, 3. λουσμένοι, 4. ξεύρεις, 5.
σαλάτες, 6. τὴ γουρούνα μας, 7. νὰ μὴν εἰποῦν, 8. κομμάτι, λίγο, 9. συρόμενοι στὸ ἔδα-
φος μὲ τὰ ὀπίσθια.

Πανά(γ)ο, ἔλα ἐσὸν πρῶτος. Κ' αἰ ῥάγαδξε¹ κ' ἰόλα, ἂ προκάμω δὰ νὰ σᾶς δῶ γούλους. Λέε μου· τέ βού ῥ' εἰς²;

"Αμ-μα πεινῶ, γιατρέ, κ' αἰ φάω, κόβγεται ἡ ὄροξή μου.

Μὲ σοῦ, πρὲ Μιχαλάκ'ι, τέ βού ῥ' παθες κ' αἰ σουφρών-νεις τὰ χ' εἴλη σου;

"Ενα-γαφέ-δονς ἐδζήτηξα ἂ μου κάμουν-οἱ χ' ἱλιοπεδαναθ-θεματισμένοι κ' ἰ αὐτοὶ ἐτσουρουφλίσαμ-μον τὸ τσάρουγάμ-μον³.

Κ' αἰ ποῦ τόν-ἐψῆσα-δό-γαφέ, Μιχαλάκ'ι; Στὴ τσιμιὰ γῆ στὸ φουφονδάκ'ι;

Στὸ φουφονδάκ'ι-γ-γιατρέ.

Γι' αὐτόν-εἶναι-βολ-λύ. "Αλ-ληβ-βολάν-ἐχ'ε τόν-ποῦσ-σου ἂ τό-βίν-νεις μονορούφι. "Εκουσες;

Τὴν ἐμφάνιση τοῦ Τρόμπαζη ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλες ἐμφανίσεις. Ἄλλὰ στὸ μεταξύ εἶχε σουρουπῶσει καὶ ἡ πομπὴ τῶν μασκαράδων, ἀφοῦ ὠλοκλήρωσε τὴ διαδρομὴ της, ἔφθανε ἀποδιοργανωμένη πιά στὸ Καφεενεδί, ἀπ' ὅπου καὶ διαλυόταν. Βιαστικοὶ ὄλοι τους, θεατὲς καὶ μεταμφιεσμένοι, ἀποχωροῦσαν. Ἄλλοι γιὰ νὰ δειπνήσουν νωρὶς νωρὶς, ὥστε νὰ βρίσκωνται ἐγκαίρως στὸ θέατρο, ὅπου θὰ δινόταν πανηγυρικὴ θεατρικὴ παράσταση, ἄλλοι γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν φιλικὰ ἢ συγγενικὰ σπίτια, ἄλλοι γιὰ νὰ πᾶνε στοὺς ἐπίσημους χοροὺς τοῦ «Ἀναγωνστηρίου» καὶ τοῦ «Συλλόγου» καὶ ἄλλοι γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ τρικουβερτο γλέντι, ποὺ κυριολεκτικὰ κόχλαζε στὸν «Ἀλέμυνα» καὶ στὸ «Καφεενεδί». Ἄλλοι πάλι προτιμοῦσαν τὶς ἀποκριάτικες συνεστιάσεις καὶ ἀφοῦ θὰ εἶχαν ἔλθει στὸ κέφι ξεχύνονταν καὶ αὐτοὶ στοὺς κοσμοβριθεὺς δρόμους.

Σωστὸ πανδαιμόνιο φωνῶν, τραγουδιῶν καὶ γέλιου ἐπικρατοῦσε σ' ὀλόκληρη τὴ χαρούμενη πολιτεία. Ἀληθινὸς πανζουρλισμὸς σ' ὅλες τὶς συνοικίες. Φτεροπόδαροι οἱ ἀκούραστοι σφουγγαράδες ἔσερναν τὸ χορὸ παρασύροντας στὴ δίνη του μικροὺς καὶ μεγάλους. Χορὸς τῆς ἰδιαίτερης προτίμησης τοῦ Συμιακοῦ ἦταν καὶ εἶναι ὁ συρτὸς καὶ μάλιστα ὁ πολιτικός, ποὺ δεμένος μὲ τὸ *βάλ-λο*⁴ χορεύεται ἰδιότυπα καὶ κλείνει μὲ τὴ συμιακιά σούστα, τὸν ἀντικρυστὸ χορὸ «ποῦ ῥ' σ-σαι; νὰ ῥ' μ-μαιν»⁵, τὸν ἐθνικὸ νὰ ποῦμε χορὸ τῆς Σύμης· ὁμολογουμένως ἀπὸ τοὺς ὁμορφότερους καὶ πιὸ χαριτωμένους ἑλληνικοὺς λαϊκοὺς χορούς. Γιατὶ καὶ δεξιοτεχνία καὶ σβελτάδα ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ χορευτικὲς ἱκανότητες, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνονται στὸ γρήγορο ρυθμὸ της, ποὺ μόνο ὁ Συμιακὸς χορευτὴς κατέχει στὴν ἐντέλεια.

Ζωντάνια καὶ ἀνοιχτοκαρδιά διέκρινε τὸ ὄντως ἀπαραμίλλο πανηγύρι τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γέλιου, ποὺ μὲ ἀδιάπτωτο κέφι κρατοῦσε ὡς τὸ πρῶτὴ τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Τέτοια ἦταν ἡ οἰκειότητα καὶ ἡ ἀδελφосὺνη καὶ προ-

1. βιάσου, 2. τί ἔχεις; 3. τὸ λαρύγγι μου, 4. τὸ γνωστὸ ἀντικρυστὸ χορὸ, 5. ποῦ εἶσαι; ἐδῶ εἰμαι.

παντός ὁ ἐνθουσιασμός, ποὺ συνέπαιρνε μικροὺς καὶ μεγάλους, ἀδιακρίτως κοινωνικῆς τάξεως, ἡλικίας ἢ φύλου, ποὺ δὲν ἦταν ἀσυνήθιστο μέσα στὴν ἀνακατωσούρα, ποὺ δημιουργόταν, νὰ βρίσκεται ὁ πατέρας μὲ τὴν παρέα του στὸ Λιενί¹ σὲ κάποιο φιλικὸ σπίτι κ' ἡ μητέρα μὲ τὰ παιδιὰ στὸ Πιτίνι². Ἀκόμη καὶ τὶς πρωινὲς ὥρες ἡ κίνηση στοὺς δρόμους ἦταν μεγάλη.

Ἔτσι τὶς ζοῦσε τὶς Ἀποκριές του ὁ Συμιακός. Τὶς γλεντοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του, φωτοστεφανωμένος ἀπὸ τὴν αἴγλη τῆς πρόσχαρης ψυχῆς του καὶ τὴ λαμπράδα τῆς καρδιάς του, ποὺ συναπαρτίζουν τὴ χαρούμενη ψυχικὴ ἰδιοσυστασία του*.

1. συνοικία στὴν Πάνω Πόλη, 2. συνοικία στὴν Κάτω Πόλη.

* Ἡ συμβολὴ τοῦ κ. ΛΑΕΕ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ στὴν παρουσίαση καὶ τῆς ἐθιμογραφίας μου αὐτῆς ὑπῆρξε σημαντικὴ. Πολὺ τὸν εὐχαριστῶ.

